

HØYRES PROGRAM 1973-1977

(Beslektede kapitler bør leses i sammenheng. Når det har vist seg nødvendig, er enkelte formuleringer tatt med under flere emneområder. Vurderingen er rent skjønnsmessig, og gir ikke uttrykk for noen politisk prioritering.)

70-årenes utfordring

Høyre vil føre en konservativ fremskrittspolitikk, bygget på det kristne kulturgrunnlag, rettsstaten og folkestyret, for å fremme personlig frihet og sosialt ansvar, medbestemmelse og eiendomsrett, og et forpliktende nasjonalt og internasjonalt samarbeid.

(Høyres formålsparagraf).

De oppgaver vårt land står overfor kan best løses gjennom et omfattende og fremsynt reformarbeid bygget på et konservativt verdigrunnlag. Høyre vil i alt sitt arbeid føre videre våre kristne, etiske og moralske grunnverdier og gi dem vekstvilkår hos kommende generasjoner. Målet må være en samfunnsutvikling som springer ut av vår nasjonale og kulturelle tradisjon, av demokratiets og rettsstatens bærende prinsipper, og som kan føre til et stadig mere menneskevennlig samfunn.

Høyre vil arbeide for et samfunn som gir det enkelte menneske videst mulig råderom for evner, initiativ og ansvarsfølelse, og rikest mulig plass for personlig livsutfoldelse på alle områder. Skal dette bli mulig må vi bygge på samarbeid og gjensidig tillit og hver enkelt må føle at fellesskapet kaller på hennes og hans medarbeiderskap og medansvar.

Hjemmet og familien er det bærende grunnlag for menneskenes gjensidige ansvar og forpliktelser. Høyre ser det derfor som viktig at man gjennom oppdragelse og undervisning legger økt vekt på å underbygge respekten for hjemmet og for ekteskapet som familielivets naturlige fundament.

Høyre vil arbeide for likestilling mellom kvinner og menn og for at alle menneskers likeverd blir respektert.

I arbeidet for å realisere sine idéer og målsettinger vil Høyre holde i hevd og videreutvikle våre demokratiske idealer og prinsipper og være åpen for samarbeid med alle ansvarlige grupper i samfunnet.

Høyre er beredt til å påta seg det ansvar som valgene til enhver tid gir grunnlag for og er villig til samarbeide med andre partier såvel i enkeltsaker som i spørsmålet om regjeringsansvar, når et slikt samarbeid kan skje på et grunnlag som ikke bryter med Høyres grunnsyn.

Norge og det internasjonale samfunn

Vår verden står idag overfor store problemer. Det er knapphet på ressurser, forurensningene øker, overbefolkningen tiltar i mange områder og kløften mellom rike og fattige land er blitt mer markert. Disse forhold representerer også økt fare for interessekonflikter. Det er derfor mer enn noengang nødvendig å arbeide for økt forståelse landene imellom for å skape grunnlag for fred og avspenning og for å sikre en mer fornuftig utnyttelse av verdens ressurser og en mer rettferdig fordeling av godene.

Vår utenrikspolitiske holdning må bestemmes både ut fra vårt eget lands nasjonale interesser og sikkerhet og i erkjennelse av vår avhengighet av verden forøvrig og vårt medansvar for å løse internasjonale problemer.

Grunnlaget for fred og avspenning kan bare skapes dersom interessekonflikter, mistillit og usikkerhet erstattes med samarbeid, toleranse og gjensidig tillit. Gjennom deltagelse i verdensomfattende organisasjoner, på det regionale plan og gjennom kontakt med andre land må Norge arbeide aktivt for å utvikle et verdenssamfunn bygget på internasjonal rettsorden.

Vi må arbeide for å få internasjonale regler som sikrer en forsvarlig utnyttelse av Jordens ressurser og vi må være innstilt på at de globale miljøproblemer løses i samarbeid mellom rike og fattige land. De rike land må imidlertid være villige til å pålegge seg særlige forpliktelser for å medvirke til løsning av u-landenes problemer.

På lengre sikt må målsettingen være å stabilisere verdens befolkning og samtlige land må være innstilt på å nytte sine dyrkbare arealer effektivt dersom Jordens matvarekrise skal kunne løses.

Overfor den økonomisk fattige verden har vi et spesielt ansvar. Den materielle standard i u-landene må heves betydelig for å gi befolkningen menneskeverdige levevilkår. Skal dette bli mulig, må vi bedre u-landenes muligheter i det økonomiske samkvem mellom landene og vi må styrke deres evne til selv å foredle en større del av sine råvarer. Målsettingen må være at u-landene skal bli likeverdige partnere i den internasjonale handel. En klar forutsetning for all u-hjelp må også være en positiv medvirkning fra u-landet selv. Gjennom deltagelse i ulike internasjonale organer må Norge gå aktivt inn for en politikk til beste for u-landene.

Løsningen av disse problemer nødvendiggjør et stadig mer forpliktende og utvidet internasjonalt samarbeid gjennom ulike organisasjoner.

Vi kan ikke se den økonomiske og politiske utvikling innenfor våre egne grenser isolert fra det internasjonale samfunn vi lever i. Norge er sterkt avhengig av forbindelsen med andre land. En effektiv styring og en videre utvikling av vårt samfunn vil derfor være avhengig av at vi deltar i et forpliktende internasjonalt samarbeid.

Gjennom FN og andre verdensomspennende organisasjoner er det naturlig å ta opp til løsning de oppgaver og problemer som er felles for alle land. Norge må derfor arbeide for å gjøre samarbeidet i FN stadig mer forpliktende.

Et skritt på veien mot dette ideelle mål er å løse enkelte oppgaver på en videst mulig regional basis. En utbygging av det nordiske samarbeid er en del av grunnlaget for norsk utenrikspolitikk. Gjennom nordisk samarbeid vil det være naturlig å søke løsning på de særskilte nordiske fellesoppgaver. Et nordisk samarbeid vil imidlertid gi et for snevert grunnlag for løsning av mange problemer.

Vesentlige norske problemer kan bare løses godt nok ved at vi deltar fullt ut i et forpliktende samarbeid innenfor en videre regional ramme. En slik aktiv norsk deltagelse må sikre vår nære tilknytning til de vest-europeiske folk, gi oss nødvendig innflytelse på avgjørelser som i alle tilfelle vil få virkninger for vårt eget land, og gjør det lettere å løse våre nasjonale oppgaver. Ingen rent økonomisk avtale vil kunne ivareta disse hensyn fullt ut. Høyre vil i den aktuelle situasjon arbeide for et videst mulig samarbeid med EF innen rammen av en handelsavtale.

Høyre er fortsatt av den mening at det er naturlig og nødvendig for Norge å oppnå medlemskap i EF for å sikre medbestemmelsesrett for Norge og trygge norske interesser.

I NATO er det viktig at Norge utnytter de kontaktmuligheter og tilknytningspunkter til de vest-europeiske stater, som dette samarbeid byr oss. Norges nasjonale sikkerhet avhenger av styrken i vårt nasjonale forsvar, og av vår fortsatte deltagelse i det nord-atlantiske forsvarssamarbeid. Det er derfor nødvendig for Norge å arbeide for en fortsatt styrking av dette samarbeid. På lengre sikt må målsettingen være at det gjennom forhandlinger og samarbeidstiltak mellom Øst- og Vest-Europa skapes grunnlag for gjensidig og kontrollert nedbygging av de militære styrker. Det er viktig at solidaritet og samarbeidsvilje innen NATO opprettholdes, og dette må Norge bidra til.

Demokrati, individ og fellesskap

Vi har i vårt land et solid forankret politisk demokrati. Likevel føler mange at de har for liten innflytelse i saker som angår deres egen livssituasjon. De føler at avstanden til administrasjonen og de folkevalgte er for stor. Dette har sammenheng med den stadig mer sentraliserte avgjørelsesprosess som er utviklet.

I en viss utstrekning er det nødvendig at viktige avgjørelser treffes eller samordnes på fylkes- eller landsplan. I noen tilfelle kan man også være best tjent med at saken løses i internasjonale samarbeidsorganer. Spørsmålet om sentralisering eller desentralisering kan ikke løses etter fastlagte mønstre, men må avgjøres i det konkrete tilfelle ut fra hensynet til den enkelte og til samfunnet som helhet.

Høyre mener at sentraliseringen allerede er gått for langt på enkelte områder og at avgjørelsesmyndighet i disse tilfeller må tilbakeføres fra stat til fylke, fra fylke til kommune, eventuelt fra kommune til bydels- og grendeutvalg. Vårt politiske demokrati kan utvikles også på andre måter. I visse saker må vi få alternative forslag til løsninger, samtidig som planleggingsprosessen må åpnes for impulser fra offentligheten.

Enkelte grupper eller personer vil ofte være bedre enn andre i stand til å forfekte sine synspunkter og interesser. Dette betyr at det offentlige må bestrebe seg særlig aktivt på å innhente allsidig informasjon fra de grupper som ikke har de samme muligheter i denne henseende. Alle berørte parter må få anledning til å fremme sitt syn før de folkevalgte treffer sine avgjørelser. De politiske partier kritiseres idag for at de ikke makter å fange opp de politiske understrømninger i vårt samfunn. Denne kritikk inneholder etter Høyres oppfatning ikke avgjørende argumenter mot selve systemet. Den understreker imidlertid nødvendigheten av at de politiske partier legger vekt på å foreta en selvstendig vurdering av forslag som de skal ta stilling til. Viktig er det også at de folkevalgte gis bedre mulighet til å utøve sin oppgave slik oppbygningen av vårt demokratiske system forutsetter.

Blant demokratiets viktigste forutsetninger er erkjennelsen av interessefellesskap mellom samfunnets forskjellige deler og grupper, og respekten for de folkevalgtes avgjørelser. Disse forutsetninger svekkes hvis myndighetene - slik vi har sett eksempler på - fraviker sine prioriteringer eller omgjør sine beslutninger på grunn av truende opptreden fra enkelte interessegrupper. Engasjement og aktivitet fra interessegrupper vil være et verdifullt innslag i vårt politiske liv når virksomheten skjer innenfor våre demokratiske spilleregler. Samfunnet må imidlertid beskytte seg mot ekstreme grupper som arbeider på tvers av disse regler. Men fremfor alt gjelder det å utvikle nye arbeidsmetoder som trekker flere inn i den politiske avgjørelsesprosess, og styrker respekten for de folkevalgtes beslutninger. Viktig er det også at hver enkelt lærer opp til forståelse av de demokratiske idealer og prinsipper og forberedes for deltagelse i det politiske liv.

Tallrike avgjørelser som angår oss alle blir truffet utenfor de folkevalgte organer, i bedrifter, i organisasjoner, i institusjoner. Det er ingen garanti for mer demokratiske avgjørelser at de flyttes over til folkevalgte politiske organer. Frihet og uavhengighet for det enkelte menneske kan vanskelig tenkes i et samfunn hvor makten er samlet hos et fåtall mennesker og institusjoner, selv om de er folkevalgte. Demokrati er også maktspredning. Men dermed stilles det krav til demokratisk handlemåte og sinnelag der avgjørelsene treffes, i familielivet, i skolen, i organisasjonene osv. Formene for et slikt nærdemokrati kan variere, men denne målsetting må være klar. Likeledes må det være klart at medinnflytelse også innebærer medansvar.

Vår form for demokrati innebærer ikke bare at alle skal ha lik rett til å påvirke de avgjørelser som treffes av offentlige organer. Det innebærer også rett til personlig eiendom og bolig for å sikre den enkeltes uavhengighet. Det innebærer rett til å ta et arbeid som gir den enkelte mulighet til å utvikle seg selv innenfor sin arbeidssituasjon og til å delta i avgjørelser som angår en selv som arbeidstaker. Vår samfunnsform innebærer også rett til utdanning, legehjelp og retts hjelp og en tilfredsstillende leve- og livsstandard. Det er langt igjen før vårt samfunn tilfredsstiller alle disse krav godt nok og Høyre ser det derfor som meget viktig at vi legger forholdene bedre til rette for videre utvikling av vårt samfunn slik at disse rettigheter blir fullt utlgjengelige.

Bare samfunn som respekterer privat eiendomsrett har maktet å opprettholde tilfredsstillende garantier for personlig frihet og uavhengighet. Privat eiendom er samtidig et uttrykk for medansvar, og innebærer forpliktelser overfor samfunnet.

En av de alvorligste trusler mot det demokratiske prinsipp om enkeltmenneskets medansvar og aktive deltagelse i samfunnslivet er den følelse mange mennesker har av å stå utenfor, isolert fra et fullverdig samfunnsliv og fremmed overfor dets former og virkemåter. Denne isolasjon gjør seg også gjeldende i hele miljødannelser, som vokser frem uten god nok kontakt med samfunnet omkring.

Et hovedmotiv for en aktiv distriktsutbygging må være å fjerne urimelige forskjeller i vilkår og innflytelse mellom utkanter og sentrumsdannelser. Distrikter med svakt næringsgrunnlag og spredt bosetting må bygges planmessig ut. Desentralisering av myndighet må gi den lokale befolkning voksende innflytelse i egne anliggender. Derved vil alle mennesker kunne oppleve sitt eget lokalsamfunn som en fullverdig del av hele samfunnet.

Høyre erkjenner at den samiske befolkning er en minoritetsgruppe og at løsningen av deres problemer må skje i forståelse med samene selv. Et viktig motiv for sosialpolitikken må være å forebygge eller fjerne den isolasjon fra samfunnslivet som ofte vil ramme grupper med særlige behov for samfunnets hjelp og støtte. Likhet i vilkår og innflytelse må ikke minst være et rettmessig krav for dem som på grunn av alder eller helsetilstand er hemmet i å ivareta sine egne interesser. Tilbakeføring til arbeidslivet må være et viktig mål for den helbredende virksomhet i helsesektoren.

Faren for isolasjon fra samfunnslivet trer klarest frem innenfor utdannelsessystemet. Den sterke utbygging av skolevesen og universiteter har utvilsomt betydd en omfattende demokratisering og en utvidelse av den enkeltes rettigheter og utviklingsmuligheter. Men samtidig er det vokset frem store utdannelsesmiljøer uten tilstrekkelig kontakt med samfunnslivet forøvrig. Økt satsing på store skoleenheter har medført at mange bygder og bygdesamfunn er blitt tappet for skolesøkende ungdom - i en alder da disse ville ha hatt meget å tilføre samfunnslivet og kulturlivet på sine hjemsteder. Institusjonenes størrelse, og de særlige boligmiljøer for studerende ungdom, har bidratt til ytterligere å isolere dem fra samfunnet omkring. At stadig flere får en lengre grunnutdanning,

sammenhengende fra grunnskole til universitet, forsterker isolasjonen og reiser også andre problemer. Det må derfor være en oppgave av stor betydning å utforme utdannelsesmønstrene slik at denne tendens kan snus.

Dette innebærer at vi må satse på mindre enheter, med bedre geografisk spredning, også på de videregående trinn. En slik desentralisering kan gjennomføres uten kvalitetsforringelse av utdannelsestilbudet. Kontakten mellom utdannelse sinstitusjonene og samfunns- og arbeidslivet må styrkes. Det må bli videre adgang til å gå ut av skolen og inn i arbeidslivet for kortere eller lengre tid, med fulle rettigheter til å komme tilbake og fullføre utdannelsen.

Undervisningsoppleggene må ta konsekvensene av at utdanning i fremtiden vil bety "livslang læring", - regelmessig tilbakevendende innslag av etterutdanning og voksenopplæring gjennom hele livsløpet. Også av den grunn må grunnutdannelsens lengde holdes innenfor rimelige grenser. Voksne må ha samme rett som barn og unge til utdanning.

Bare på den måten kan skolen bidra til å utvikle den enkeltes evne til moden vurdering og fullverdig deltagelse i samfunnslivet. Et utdannelsessystem som mer og mer avsondrer seg fra samfunnet forøvrig, kan bare øke den opplevelse av isolasjon og avmakt som truer demokratiets grunnlag.

Vekstproblemer og ansvarsfordeling

For Høyre er økonomisk vekst ikke et mål i seg selv men et middel i arbeidet med å nå vår målsetting: å skape et mer menneskevennlig samfunn for vår egen og kommende generasjoner.

Vi må imidlertid erkjenne at de naturgitte betingelser setter visse grenser for den materielle utvikling. Vi må innse at det finnes grunnleggende biologiske lover som selv den mest avanserte teknologi ikke kan oppheve.

Følgende målsettinger vil stå sentralt i Høyres reformpolitikk:

- Trykke materielle vilkår for alle i Norge.
- Innsats mot fattigdom på global basis for å oppnå en mer rettferdig fordeling av godene.
- Bevarelse av likevekten i naturen og de ressurser som er grunnlaget for menneskenes eksistens.

Ved utformingen av vår politikk må det tas med i vurderingen at vi på viktige områder, f.eks. i sosial- og utdannelsessektoren, har fattet vedtak som har konsekvenser langt fremover og som bare kan gjennomføres ved hjelp av fortsatt økonomisk vekst. Samtidig vet vi at det fremdeles finnes grupper i vårt samfunn som har en for lav levestandard og distrikter hvor inntektsgrunnlaget er svakt. For disse må forbedringer til ut over det som allerede er vedtatt. Vi har vedtatt lover som påbyr omfattende tiltak mot forurensninger, og vi vil få ytterligere skjerpelse av kravene for rensing før avfall slippes ut i luft og vann. Slike tiltak vil i seg selv skape store investeringsbehov. Våre ressurser og miljøer må vernes i sterkere grad. Store investeringer må til om vi skal makte dette samtidig som vi trygger arbeidsplassene og sikrer en stabil sysselsetting. Og vi må i enda sterkere grad være villig til å satse på tiltak som kan bedre vårt miljø og vår livssituasjon.

Høyre mener derfor at vi fortsatt må føre en politikk som gir vekstmuligheter. Det er viktig at denne vekst holdes innenfor forsvarlige rammer hvor hensyn tas til naturgitte forutsetninger til miljøforhold m. v.

Høyre mener det er nødvendig at myndighetene i større utstrekning enn hittil analyserer og trekker opp retningslinjer for utviklingen, og at de gjennom normer, lover m. v. angir innen hvilke rammer

vår virksomhet skal skje. De negative trekk vi har sett ved utviklingen skyldes ikke minst at myndighetene ikke har maktet sin del av oppgaven på en tilfredsstillende måte. Innenfor de gitte rammer må hver enkelt gis mulighet til personlig initiativ og innsats til samfunnets beste. I arbeidet med å løse våre forurensnings-, ressurs- og vekstproblemer må myndighetene benytte, og også styrke vårt forskningsapparat og i større utstrekning benytte seg av de tekniske hjelpemidler som står til disposisjon.

At Høyre ønsker fortsatt økonomisk vekst innebærer ikke at vi ved vurdering av vår fremgang skal legge ensidig vekt på økonomisk vekst og heller ikke at den nødvendige vekst i industriproduksjonen skal skje etter nøyaktig samme retningslinjer som hittil.

Begrepet levestandard har etter Høyres oppfatning i for sterk grad vært knyttet til økonomisk vekst og nasjonalprodukt. Selv om økonomien fortsatt vil være viktig for mange som har påtregende, udekkede behov, blir det stadig mere klart at ikke-økonomiske forhold må tillegges stor vekt, fordi de i økende grad påvirker vår livssituasjon og dermed vår livsstandard. Etterhvert som den materielle levestandard øker, vil behovet for flere og nye produkter avta mens miljøgodene vil få større og større betydning for den enkelte. Etter Høyres oppfatning må vi derfor finne frem til nye mål for samfunnsutviklingen og gi den økonomiske vekst en annen bakgrunn enn den vi idag arbeider ut fra. Dette krever større kunnskap om de reelle omkostninger ved samfunnsmessige og forretningsmessige investeringer. Vi må skape bedre forståelse for forholdet mellom omkostninger og de virkelige fordeler i det enkelte tilfelle, f.eks. ved at sterkt forbruk av naturressurser, økte sosiale problemer, forurensningsproblemer m. v. trekkes inn ved vurderingen av vår politikk. Høyre vil arbeide for en politikk som sikrer at lokaliseringen av vår industri og vårt næringsliv forøvrig skjer ut fra et samfunnsmessig helhetssyn, og ikke bare ut fra bedriftsøkonomiske lønnsomhetsbetraktninger. Hver enkelt må gis mulighet til personlig initiativ og innsats innenfor denne ramme.

I tråd med sin politiske målsetting vil Høyre arbeide for en høyning av vår livsstandard. Dette er et mål som rekker lengre enn til bare å øke levestandarden.

Det er ikke lett å gi begrepet livsstandard et almengyldig innhold. Vurderingen av hva som er viktig og ikke viktig vil i høy grad være individuelt preget og avhenge av den enkeltes livssituasjon og verdioppfatning. Rammen for livsstandard må derfor trekkes vidt. Demokrati, rettssikkerhet og tilfredsstillende økonomiske forhold for den enkelte, er grunnleggende verdier, sammen med utdanning og helsevesen. I tillegg kommer behovet for et sunt miljø, både fysisk og mentalt og for en tilværelse med større vekt på de etiske og kulturelle verdier.

Også når det gjelder veksten i vår industriproduksjon må vi følge andre retningslinjer enn tidligere. Myndighetene må utrede årsakene til og følgene av de skadevirkninger som kan oppstå og fastlegge tiltak mot disse. Reglene som utformes må ta hensyn til både det naturlige og det menneskelige miljø. Varer og tjenester skal ikke bare vurderes ut fra sin primære hensikt, men også ut fra deres mulige uheldige sidevirkninger, f.eks. larm og fare, avfallsmengde og forurensningsgrad. Om nødvendig må det innføres forbud mot sterkere utnyttelse av knappe ressurskilder. Vi må sette inn vårt forskningsapparat for å få en raskere gjenvinning av tidligere brukte ressurser. Vi må også ta sikte på en høyere foredlingsgrad i enkelte sektorer for derved å redusere ressursforbruket. Slike tiltak vil nødvendigvis begrense og innsnevre deler av våre tradisjonelle vekstområder, men vil også skape muligheter for ny vekst av mer natur- og miljøvennlig karakter.

De regler som vil få betydning for vår ressursutnyttelse, finansiering av tiltak mot forurensninger m.

v. må utarbeides i nært samarbeid mellom det offentlige og vårt arbeids- og næringsliv. Høyre mener at dette samarbeid kan etableres innenfor vårt nåværende forvaltningssystem, men det vil tildels bli nødvendig med nye arbeidsmetoder og samarbeidsformer.

Det offentlige virksomhet er nå blitt så omfattende at den legger beslag på vel 40% av nasjonalinntekten. Samtidig er det truffet vedtak som ikke kan gjennomføres uten ytterligere sterkt økte utgifter. Dette har medvirket til å skape den inflasjon som ikke minst truer vår konkurranseevne. Økte skatter og avgifter vil gå ut over innsatsvilje og produktivitet og etterhvert redusere mulighetene for å løse både offentlige og private oppgaver. Det vil derfor være av avgjørende betydning at dagens og fremtidens behov for offentlig innsats kan finansieres uten ytterligere å øke avgifts- og skattetrykket, og uten at de offentlige budsjetter virker inflasjonsskapende.

Ut fra dette mener Høyre at man for fremtiden må legge større vekt på prioritering og økonomisering med offentlige midler. Det er heller ikke til å unngå at den enkelte i høy grad må betale de faktiske omkostninger for varer og tjenester som ønskes fra det offentlige. De offentlige midler må samtidig til enhver tid fordeles på kommune, fylke og stat etter de oppgaver hvert ledd er satt til å løse og etter enklere regler som sikrer at de som fatter vedtak som fører med seg nye utgifter også får ansvar for disse. Det vil også medvirke til økonomisering med midlene.

Så omfattende og komplisert som den offentlige virksomhet er blitt, er det også behov for en gjennomgripende analyse av det offentlige administrative apparat med sikte på å frita det for unødige byrder. Derved vil vi øke dets effektivitet og bedre sette det i stand til å løse de mange og store oppgaver det er pålagt.

Skal vi løse våre vekstproblemer og høyne vår livsstandard må det en fordomsfri nytenkning til og et nært samarbeid mellom det offentlige, nærings- og arbeidslivet og den enkelte. Oppgavene er omkostningskrevende og det vil bli nødvendig med en betydelig innsats fra samfunnet og fra hver enkelt. Vi må alle være villig til å prioritere disse felter.

Arbeidsprogram 1973 - 77

Fred og sikkerhet

Gjennom sitt internasjonale engasjement må Norge aktivt bidra til å skape fred mellom verdens nasjoner. Fred skapes ved samarbeid og aktiv innsats for å øke forståelsen mellom nasjonene og ved arbeid for å utvikle et verdenssamfunn bygget på internasjonal rettsorden og respekt for menneskerettighetene. Norge må engasjere seg særlig sterkt i samarbeid som bygger på fred og sikkerhet i vår egen del av verden.

De Forente Nasjoner

Norge må arbeide for at FN blir et effektivt og tjenlig redskap for verdensfreden.

- Alle selvstendige stater må kunne bli medlem av FN.
- Det forpliktende element i FN's virksomhet må styrkes slik at FN kan få en sterkere overnasjonal myndighet.
- Norge må arbeide for at alle medlemsland oppfyller menneskerettighetserklæringen
- Den generelle norske holdning til anerkjennelse av nye stater gjøres i prinsippet gjeldende også for de delte stater.
- Norge må fortsatt støtte det humanitære, kulturelle og økonomiske hjelpearbeid som utføres i

FN's regi, og arbeide for at også andre stater øker sine bevilgninger til slike formål.

- Militære vaktstyrker og observatører som settes inn i konfliktområder på FN's vegne må sikres slik status at de effektivt kan fylle sin fredsbevarende funksjon.
- FN må treffe effektive tiltak mot flykapring.

NATO

Med de begrensede ressurser vårt land har og ut fra vår strategiske beliggenhet, er det ikke mulig for oss å løse forsvarsoppgavene alene. Bare som et ledd i et felles forsvar kan vår nasjonale innsats bli tilstrekkelig til å hindre angrep eller trusler om angrep.

Et viktig mål for NATO må fortsatt være å oppnå en gradvis avspenning i Europa.

- Norge må fortsatt trygge sin sikkerhet gjennom medlemskap i NATO.
- Norge må i NATO støtte arbeidet for gjensidige og kontrollerte styrkereduksjoner. Det må i denne sammenheng tas særlig hensyn til Norges utsatte geografiske stilling.
- Norge må medvirke til at kontakten med Øst-Europa utvides. Dette arbeid må imidlertid skje i former som klart viser vår samhörighet med våre allierte. Det må arbeides for friere informasjon begge veier.
- Gjennom diplomatisk påvirkning, og ved å utnytte de kontaktmuligheter som NATO gir, bør Norge søke å fremme en demokratisk utvikling i de av alliansens medlemsstater som bryter menneskerettighetene, og avvikling av kolonistyre.

Forsvaret

Vår viktigste nasjonale oppgave er å trygge vår frihet og selvstendighet, slik at vi kan utvikle vårt demokrati som vi selv ønsker det og samarbeide med andre nasjoner slik det faller naturlig. Norge må derfor ha et sterkt og moderne forsvar, med den tjenestetid og de materiellanskaffelser dette betinger. De rullerende femårs forsvarsbudsjetter må ta tilstrekkelig hensyn til dette og følges opp.

- Vår basepolitikk forutsetter fortsatt at forholdene legges slik tilrette at vi raskt kan ta imot hjelp fra våre allierte i en krisesituasjon.
- Forsvaret av våre flyplasser må vies sterk oppmerksomhet i årene som kommer.
- Forsvaret må settes i stand til å avvise krenkelser av norsk territorium også i fredstid.
- De beredskapsavdelinger som settes opp for FN må øves regelmessig og holdes klare til innsats på kort varsel. Særlig må befalet kvalifiseres for tjeneste i FN ved internasjonale kurser og øvelser.
- Det må settes strenge kvalifikasjonskrav både faglig og personlig til personell som leder informasjonsvirksomheten blant soldatene.
- Befalskorpset undervisningstilbud, sivilt som militært, må styrkes.
- Beordringssystemet må revurderes. Forsvaret settes bedre i stand til å oppfylle de forpliktelser systemet medfører.
- Soldatenes sosiale tillegg og dagpenger må justeres i takt med prisutviklingen.
- Forsvaret må settes i stand til å yte hurtig og effektiv hjelp til det sivile samfunn i katastrofesituasjoner.
- Kvinnenes plass og oppgaver i Forsvaret klargjøres.
- Forsvaret må motivere de vernepliktige og gi dem større innflytelse på de trivselsmessige forhold i tjenesten.

- Reglene for den politiske virksomhet i Forsvaret utformes slik at den kommer inn i åpne og faste former.
- Fritak for ordinær militærtjeneste innrømmes av samvittighetsgrunner. Uenighet i den politikk vårt land fører godtas ikke som fritagelsesgrunn.
- Sivilarbeidertjenesten må ordnes slik at sivilarbeiderne kan utføre et samfunnsgavnlige arbeid under sin tjenestetid. Sivilarbeiderne gis en opplæring i samsvar med dette. Sivilarbeidet må ikke legges opp slik at tjenesten er mindre byrdefull enn ordinær militærtjeneste. Sivilarbeideres tjenestetid bør derfor fortsatt være noe lengre enn den vanlige tjenestetid.
- Det frivillige forsvarsarbeid må støttes økonomisk. Gjennom skoleverket, presse, radio og fjernsyn må en søke å gi nøktern informasjon om Forsvarets oppgaver og den rolle det spiller i vårt samfunn.
- Det må sørges for at Sivilforsvaret til enhver tid er istand til å løse sine oppgaver.

EF-samarbeidet

Samlingen av vest-europeiske land i de utvidede Europeiske Fellesskap vil ha positiv innvirkning på verdenssamfunnet. EF-landene, med sin lange demokratiske og humanistiske tradisjon, har vesentlige bidrag å gi. EF-samarbeidet er et forpliktende samarbeid mellom små og store land som beholder sin selvstendighet og egenart, og vil derfor stå frem som et alternativ til tradisjonelle maktblokker.

Norge har voksende interesser av et nært samarbeid med Vest-Europa forøvrig. Det er ikke tilfredsstillende for Norge at vi ikke har full medbestemmelsesrett i dette samarbeid. Det er fortsatt Høyres syn at Norges interesser vil være best ivaretatt ved at Norge blir medlem av EF. Medlemskap gir de beste muligheter for å gjennomføre samfunnets felles mål på økonomiske, sosiale og distriktpolitiske områder og i miljøvernarbeidet. Medlemskap gir også de beste muligheter for å hevde Norges syn i internasjonale spørsmål og bidra til løsning av felles problemer. Høyre respekterer resultatet av folkeavstemningen, men vil arbeide videre for å skape økt tilslutning til det syn at Norge er best tjent med medlemskap i EF. Når det foreligger en tilstrekkelig bred oppslutning i folket, må forslaget om medlemskap reises påny.

Norge er det eneste økonomisk utviklede land med alliansemessig forankring i den vestlige verden som ikke er medlem av EF. Under henvisning til denne helt spesielle stilling må Norge så sterkt som mulig utnytte de utviklingsmuligheter som en handelsavtale kan gi, for å styrke tilknytningen til våre alliansepartnere i Vest-Europa.

- Norge må arbeide for en raskest mulig avvikling av de handelshindringer som en handelsavtale innebærer, og for en liberal praktisering av begrensningsreglene
- Norge må arbeide for å oppnå nær og regelmessig kontakt med EF på felter som skipsfartspolitik, miljøvern, teknologi og forskning, og i valutaspørsmål.
- Norge må under henvisning til sin utenrikspolitiske og sikkerhetspolitiske plassering søke å oppnå konsultativ status i det utenrikspolitiske samarbeid mellom EF-landene.
- Norge må satse på bred informasjon i EF-landene om norsk næringsliv og norske problemer og synspunkter. Vi må sikre oss fortløpende informasjon om utviklingen i Fellesskapene.

Høyre legger særlig vekt på at Norge ved medlemskap kan spille en aktiv rolle i EF's samarbeid om miljøvern, distriktsutbygging, sosialpolitikk og effektiv kontroll av internasjonale selskaper. Dersom Norge blir medlem av EF, bør vårt land også støtte økonomisk og valutamessig samarbeid for å

skape stabile vilkår for økonomisk virksomhet og planlegging, full sysselsetting og jevn økonomisk utvikling i økologisk forsvarlige rammer. Som medlem vil Norge videre kunne spille en positiv rolle ved utbyggingen av fellesskapets samarbeid med De forente Stater, de øst-europeiske land og med utviklingslandene, og derved medvirke til at Vest-Europa blir en drivende kraft i arbeidet for stadig mer omfattende og forpliktende samarbeid om verdensomspennende fellesproblemer.

Svalbard og polarområdene

De arktiske og antarktiske områder blir viet stadig sterkere internasjonal oppmerksomhet. Det gjelder både generell forskning og undersøkelser med sikte på utnyttelse av naturressursene.

Norge har lange tradisjoner når det gjelder innsats i polarstrøkene. De nordlige landsdeler har dessuten næringsmessig tilknytning til Svalbard og havområdene omkring. Vi har også et særlig ansvar når det gjelder å ivareta de betydelige og spesielle naturverninteresser i disse områder.

- Det utarbeides en samlet plan for norsk innsats i polarområdene.
- Svalbard og polarstrøkene må fortsatt ikke utnyttes til militære formål.
- Det utarbeides permanente internasjonale regler for utnyttelse av naturressursene i arktiske og antarktiske områder, slik at det særegne dyre- og planteliv blir bevart.
- Staten må engasjere seg i norsk næringsvirksomhet på Svalbard i den utstrekning det er nødvendig for å trygge arbeidsplassene.
- En forsvarlig utnyttelse av fiskeforekomstene må sikres ved utvidet undersøkelse og kartlegging av havområdene omkring Svalbard.
- Staten må engasjere seg sterkere for å bedre levevilkårene for befolkningen på Svalbard.
- Polarforskningen bygges ut og samles etterhvert ved Universitetet i Tromsø.
- Det opprettes et eget kontor i statsadministrasjonen for polar- og Svalbardsaker.

Samarbeid med den fattige verden

Det er nødvendig med en ny holdning for å medvirke til løsningen av de overveldende problemer utviklingslandene står overfor.

- Norge bør fortsatt ta sikte på å oppfylle de mål for overføringer til u-land som er satt opp av FN's organer.
- Norge bør gå inn for en kraftig sanering av u-landenes stadig voksende gjeldsbyrde. Den offentlige del av Norges u-hjelp må derfor i det vesentligste gis i form av gaver.
- De offentlige norske overføringer må sikres maksimal utnyttelse, ved å settes inn i vel planlagte utviklingsfremmende prosjekter.
- Økt støtte til det utviklingsarbeid misjonen driver.
- Gjennomføring av familieplanleggingsprogrammer bør tillegges økt vekt i u-hjelpsarbeidet.
- Norges utviklingshjelp må først og fremst gå til land som selv fører en utviklingsfremmende politikk til beste for befolkningen som helhet. Humanitær og utdanningsmessig bistand bør kunne gis også til områder som formelt står under fremmed administrasjon. Norsk støtte må under ingen omstendighet kunne brukes til militære formål. Norske myndigheter må til enhver tid forvisse seg om at hjelpen når frem til dem som virkelig trenger den.
- Norge må fortsatt arbeide for tollreduksjoner på importvarer fra u-landene, og for særlige tollpreferanser som kan fremme u-landenes egen produksjon av bearbeidede varer.

- Norge må fortsatt arbeide for at det skal være en hovedregel at u-hjelp ytes uten betingelser om at hjelpen skal benyttes til varekjøp i giverlandet. Norsk støtte skal også kunne benyttes til miljøtiltak i u-landene.
- De eksisterende råvareavtaler må komme inn i fastere former slik at u-landene kan få lønnsomme og mer stabile priser på råvarer som er særlig utsatt for internasjonale konjunktursvingninger.
- Det må oppmuntres til private investeringer i u-land, i den utstrekning investeringene har en klar utviklingsfremmende effekt. De private bedrifter bør stimuleres til å satse på størst mulig foredling av produktene i utviklingsland, og til å reinvestere mest mulig av utbyttet i vedkommende land.
- Norge bør arbeide for å gi u-landene representasjon i internasjonale organer som treffer beslutninger i valutapolitikken.
- Norge bør arbeide for at det etableres avtaler på folkerettslig plan for private investeringer i u-landene. Målsettingen med disse regler skal være å sikre u-landene den maksimale utviklingsmessige effekt av private investeringer, samtidig som investeringslandet gis sikkerhet for at u-landet følger de inngåtte avtaler.
- Fredskorpset bør opprettholdes som tilbud til u-landene om kvalifisert, faglig bistand.

Demokrati i samfunnslivet

Høyre vil holde folkestyret levende og utvikle det videre gjennom en fornyelse av de former det har idag. Målet må være at flest mulig engasjeres i og får reell innflytelse over utformingen av samfunnet og sine livsvilkår.

Høyre vil motsette seg at alle avgjørelser innenfor fellesskapet skal detaljreguleres av folkevalgte organer. Men Høyre forutsetter demokratisk handlemåte og sinnelag overalt i samfunnet: I skolen, i organisasjonene, i arbeidslivet.

Høyre vil forfekte retten til personlig integritet, til tilfredsstillende leve- og livsstandard, til arbeid, utdanning, lege- og rettshjelp og til personlig eiendom og bolig.

- En ny og mer rettferdig valgordning må innføres. Samtidig må Kongen få anledning til å oppløse Stortinget og utskrive nyvalg for resten av perioden, etter voteringsnederlag i kabinettsspørsmål.
- Tiltak som kan forbedre de folkevalgtes arbeidsvilkår gjennomføres.
- Forvaltningen desentraliseres ved å overføre avgjørelsesmyndighet til fylker, kommuner og bydels- eller grendeutvalg. Bruken av rådgivende folkeavstemninger i lokalsamfunnet bør utvides.
- Det offentlige utredningsarbeid skal i større utstrekning ta sikte på å legge frem alternative løsninger i viktige saker.
- Alle berørte må få anledning til å øve innflytelse på den offentlige planlegging på et tidligere stadium enn idag.
- Planleggingsmyndighetene bør innhente synspunkter også fra berørte grupper som selv ikke har tilstrekkelige muligheter til å komme til orde på annen måte.
- Det enkelte kommunestyre må få adgang til å bestemme at formannskapsmøtene skal holdes for åpne dører når formannskapet avgjør sakene med endelig virkning.
- De politiske partier styrkes gjennom offentlig støtte til arbeidet i fylker og kommuner for å sette gruppene istand til å foreta selvstendige, faglige vurderinger av de forslag de skal ta standpunkt til.
- Direkte valg til fylkestinget innføres.

- Det gis adgang til å etablere bydels- eller grendeutvalg med avgjørelsesmyndighet i visse saker. Utvalgene skal kunne velges ved direkte valg.
- Nominasjonsloven må gi adgang til å holde åpne nominasjonsmøter.
- Høyre ønsker en revisjon av de gjeldende regler for statsstøtte til pressen med sikte på en fordeling på avisene som ikke diskriminerer mellom dem.
- Registrering og bruk av personopplysninger i databanker reguleres i ny lov.
- Det er nødvendig med et offentlig engasjement på forbrukersektoren for å styrke forbrukernes stilling. Hensynet til de svake forbrukergrupper må veie tungt. Forbrukerveiledningen må utvides for å sikre best mulig grunnlag for fritt valg mellom forskjellige varer.
- Samarbeidet mellom myndigheter og produsenter må utvides, bl.a. i spørsmål om produktutvikling, markedsføring, salgsvilkår m. v.
- Forbrukerombudsmannen og markedsrådet må gis slike arbeidsmuligheter at lov om kontroll med markedsføring kan håndheves effektivt. Det er i næringslivets og forbrukernes felles interesse å hindre villedende og misvisende reklame.
- Forbrukerrådet bør få anledning til å uttale seg om tjenester som ytes av det offentlige.

Likeverd - likeansvar

Høyre vil arbeide for en mentalitetsendring og for praktiske reformer som gjør det mulig å fordele ansvar og rettigheter i samfunnet likt mellom kvinner og menn.

- Høyre vil arbeide for å virkeliggjøre reell likestilling i lønns- og avansementsforhold og vil at det skal gis større muligheter for deltidsarbeid og fleksibel arbeidstid.
- Lover, regler og bestemmelser skal ikke gi anledning til forskjellsbehandling av kvinner og menn. Norge bør ratifisere de konvensjoner på dette felt som landet har gitt sin tilslutning.
- Skattelovgivningen må utformes slik at den ikke motvirker et fritt valg mellom arbeid i hjemmet og annet yrke. Enslige forsørgere må ha krav på fradrag i den skattbare inntekt for legitimerede utgifter til pass og stell av barn. Det samme må gjelde når en av foreldrene er langvarig syk. Grensen for slikt fradrag når begge foreldre er utearbeidende må heves vesentlig.
- Skolen må ta hensyn til at piker og gutter skal ha like rettigheter til yrkes- og annen videreutdanning. I undervisnings- og lærestoff må det legges vekt på å unngå foreldet kjønnsrolletenkning. Dette gjelder også yrkesveiledning.
- Utbyggingen av daginstitusjonene må fortsette i rakst tempo og spørsmålet om en lov om daginstitusjoner vurderes.
- Vårt lov- og regelverk gjennomgås med sikte på å fjerne forhold som har satt de enslige i en ugunstig situasjon i forhold til andre grupper i samfunnet.

Hjem - foreldreansvar - familie

Hjemmet og familien må styrkes som bærende grunnlag for samfunnslivet. Foreldreansvaret og ekteskapet må underbygges som familielivets naturlige grunnlag.

- Familierådgivningstjenesten utbygges og det må gis omfattende informasjon om ekteskapsspørsmål og foreldreansvar. Særlige informasjonstiltak må iverksettes overfor det økende antall tenåringer som inngår ekteskap og får foreldreansvar.
- Vårt skoleverk må legge større vekt på innføring i ekteskapsetikk og de moralske og juridiske plikter det medfører å stifte hjem og familie. Også skolen må gi prevensjonsveiledning. Høyre ser

det som viktig at denne veiledning fyller klare etiske krav og legger vekt på de moralske sider ved samlivet.

- Samarbeidet mellom skole og hjem må styrkes ved kontinuerlig informasjonsvirksomhet fra skolens side, og ved at foreldreråd og samarbeidsutvalg får klart definerte oppgaver og medansvar for skolens utvikling.
- Familier som er kommet i vanskeligheter enten på grunn av sterke forandringer i de tilvante miljøer eller som følge av dårlige boforhold, arbeidsforhold, økonomiske forhold m. v. må søkes hjulpet gjennom særlige tiltak.

Eiendomsretten - selveierdemokratiet

Det er et sentralt politisk mål at flest mulig får anledning til å skaffe seg personlig eiendom, med de rettigheter og det ansvar dette medfører. Høyre vil derfor arbeide for en politikk som fremmer det personlige initiativ og selveiertanken ved å utvikle selveierdemokratiet. Eiendomsretten har alltid måttet fungere innenfor en samfunnsmessig helhetsramme. Dens form har derfor vekslet med den økonomiske og sosiale utvikling. Høyre vil bevare eiendomsretten og motvirke de krefter som presser på for å overføre eiendomsretten til grunn og produksjonsmidler til samfunnet. Skal dette unngås må eiendomsretten gis et innhold som tar hensyn til samfunnsutviklingen og som gjør det klart at eiendomsretten medvirker til dekning av viktige fellesbehov. Eiendomsretten må praktiseres slik at den bidrar til realiseringen av viktige verdier ved ressurs- og miljøvern, adgang til rekreasjon, et godt bomiljø og en rasjonell samfunnsutbygging. En slik tilpasning til samfunnsutviklingen vil kunne medføre visse endringer i rådighetsretten for den enkelte. Slike endringer må vurderes i forhold til Grunnlovens krav om erstatning. Høyre hevder prinsipielt at maktkonsentrasjon er uheldig, og mener derfor at også mulige maktkonsentrasjoner basert på eiendomsrett må motarbeides. Høyre vil for å fremme disse mål bygge på følgende synspunkter:

- Høyre vil arbeide for en spredning av kapitaldannelsen som ledd i arbeidet for utvikling av et selveierdemokrati.
- Den skattefrie banksparing utbygges og det opprettes en ordning med indeksregulerte sparekontrakter.
- Det fremmes forslag som stimulerer flest mulig småsparere til kjøp av aksjer.
- Høyre vil motarbeide inngrep i boligomsetningen som betyr nye alvorlige innskrenkninger i eiendomsretten.
- Som hovedregel bør kommunene selge boligtomtene til dem som skal bo der etterhvert som tomtene er byggeklare.
- Selvbyggere må gis bedre muligheter. Ved valg av hustyper og utforming av boligområder må det ikke legges hindringer i veien for egeninnsats.
- Ekspropriasjonsinstituttet må bare benyttes i de tilfelle hvor dette er nødvendig av samfunnsmessige hensyn og disse hensyn ikke kan tilgodeses gjennom frivillige avtaler med eierne.
- Ekspropriasjonsformålet og rådighetsinnskrenkningenes karakter og omfang må klart angis i den lov som hjemler inngrepet. Man må ikke prøve å unngå erstatningsplikt ved å gi påbud eller forbud som fører til innskrenkninger i eierens rådighet og rettigheter, når realiteten er at man står overfor ekspropriasjonsartede inngrep i den enkeltes eiendomsrett.
- Det må etableres et nært samarbeid mellom offentlige myndigheter og eierne både ved utforming av utbyggingsplaner og når ekspropriasjonsartede inngrep må foretas.
- Lovreglene om erstatningsutmåling ved ekspropriasjon endres slik at de blir i overensstemmelse

med likhetsprinsippet i Grunnlovens § 105. I de tilfelle bestemte offentlige investeringer fører til urimelige gevinster for grunneierne, kan det innføres refusjonsordninger som medfører at vedkommende grunneier bidrar til finansieringen av tiltaket. Prinsippet bør imidlertid være at offentlige investeringer ikke skal medføre økning i råarealprisen på utbyggingsarealer.

- Forbud eller innskrenkninger som er av generell karakter og som gjelder utnyttelse eller utbygging av ubebygget og uregulert grunn skal medføre erstatning i de tilfelle hvor rådighetsinnskrenkningen rammer en eiendom i urimelig grad. Spørsmålet om hvorvidt det foreligger erstatningsplikt og i hvilket omfang må kunne avgjøres av domstolene.
- Offentlig planlegging som får urimelige skadevirkninger for den enkelte, uten at dette faller inn under de vanlige erstatningsregler, må gi rett til kompensasjon til dem som blir skadelidende.
- Skjønnsordningen reformeres så den sikrer rask og enhetlig behandling av alle skjønssaker. Adgangen til å overprøve skjønnet gjeninnføres.

Rettsvern

Ett av vår tids hovedproblemer er den stigende tendens til å ta seg selv til rette, på tvers av lover og demokratiske spilleregler. Kriminalitet og voldsbruk øker fra år til år. Særlig foruroligende er ungdomskriminaliteten, ofte forbundet med narkotikamisbruk.

Samfunnet må søke å finne frem til de sosiale årsaker til den økende kriminalitet og på dette grunnlag satse mer på forebyggende arbeid. Barnevernet styrkes og de nødvendige institusjoner for behandling av unge lovbrøyttere utbygges.

Høyre vil understreke myndighetenes forpliktelse til å skape slik trygghet i samfunnet at borgerne får reell beskyttelse av ordens- og rettsmakten. Rettshåndhevelsen må være så fast og konsekvent at almenheten kan vite at urettmessige inngrep og overtredelser fører til de nødvendige reaksjoner fra samfunnets side.

Samfunnets vilje og evne til å forebygge og hindre vold som politisk virkemiddel kan i det lange løp bli rettsstatens prøvesten. Viljen til å forsvare og utvikle de demokratiske rettigheter må være fast.

- Arbeidet med forebyggende tiltak og med ettervern må intensiveres for å redusere antallet forbrytelser og hindre gjentagelser.
- Man må sikre en effektiv polititjeneste i hele landet. Politiet må styrkes bemanningsmessig og utstyrmessig slik at borgernes trygghet kan sikres og det kan reageres raskt og effektivt ved lovbrudd.
- Ny politiskole bygges snarest. Utdannelseskapasiteten økes med sikte på å kunne gi nødvendig spesialutdanning og etterutdanning.
- De ikke-politimesse oppgaver politiet idag er bebyrdet med overføres til andre instanser, for å sette politiet istand til å ta seg av de mer alvorlige saker.
- Tiltak for å hjelpe ofrene for voldsforbrytelser gjennomføres.
- Arbeidet med å bekjempe økonomiske forbrytelser, som f.eks. skatte- og avgiftsunndragelser, intensiveres.

Utbygging i distriktene

Høyre ser det som en nasjonal forpliktelse å trygge leve- og arbeidsvilkårene i alle deler av landet for å utnytte ressursene, sikre en variert bosetting og opprettholde den befolkningsmessige balanse

landsdelene imellom. Dette krever et bredt spektrum av virkemidler hvor såvel offentlige som private ressurser settes inn.

Den uheldige konsentrasjon av arbeidsplasser har skapt store problemer både i pressområdene og deler av landet hvor det er mangel på alternative sysselsettingsmuligheter. Det må derfor på landsbasis føres en politikk som gjør det mulig for industribedriftene å ekspandere i og til distriktene.

Løsningene på distriktenes problemer og utnyttelse av deres muligheter må ikke sees isolert, men som en del av den totale planlegging og utbygging av det norske samfunn. Den gjensidige avhengighet mellom tettsted og omland er grunnlaget for utbygging av distriktene.

- For å kunne yte tilfredsstillende service og gi muligheter for arbeidsplasser med størst mulig yrkesmessig valgfrihet i distriktene, må det utbygges sentra av variert størrelse.
- Høyre vil legge vekt på å utbygge gode kommunikasjoner, skoler, helseinstitusjoner m. v. som et ledd i distriktpolitikken.
- Transportstøtten må forenkles og utvides.
- Det må utvikles flere industrivekstanlegg, plassert etter nøye vurdering av behov og den distriktpolitiske effekt de vil få. Størrelsen av disse anlegg må varieres.
- Det må satses på foredlingsindustri med sikte på utnyttelse av stedlige råstoff-forekomster .
- For å utvikle et variert og vekstkraftig næringsliv i utkantområder er det nødvendig å gi kompensasjon for de merbelastninger disse distrikter har på grunn av naturgitte forhold. Dette gjelder særlig i områder med store geografiske avstander.
- For å styrke de faglige og tekniske miljøer i distriktene, må veilednings- og konsulenttjenesten bygges ut, særlig med sikte på å bistå de små bedrifter.
- Virkemidler som skattelettelse, lån, flytte- og oppstartingsstøtte og investeringstilskudd må følges opp med bedre informasjon og kontakt mellom det offentlige og arbeids- og næringslivet. Også servicebedrifter må kunne få investeringstilskudd når det kan bidra til å øke sysselsettingen i distrikter med særlig behov for nye arbeidsplasser.
- Lokaliseringsveiledningen må utvides til å gjelde visse bedrifter i service- og handelsnæringene og statlig virksomhet. Kontakten mellom de enkelte kommuner, næringslivet og lokaliseringsutvalget effektiviseres og utbygges, bl. a. ved at de kommunale tiltaksnemnder aktiviseres.
- Nye offentlige tiltak og institusjoner og utvidelser av eksisterende virksomhet må i større utstrekning enn hittil plasseres i distriktene.
- Offentlige innkjøpsordninger må i større grad stimulere det lokale næringsliv.
- Universitetene og forskningsinstitusjonene må gjennom studietilbud og forskningsopplegg medvirke til å løse distriktpolitiske oppgaver. Distriktshøgskolene må tillegges vesentlig betydning i denne forbindelse.
- Byggeløysveordningen, konsesjonslovgivningen, bygningsloven og lov om lokaliseringsveiledning gir idag visse muligheter for offentlig kontroll med etablering og lokalisering. Høyre mener det må utredes i hvilken grad disse ordninger og stimulerende virkemidler gir statlig og/eller kommunale myndigheter tilstrekkelig adgang til å styre vekst og lokalisering av arbeidsplasser. Først når en slik utredning foreligger, vil Stortinget kunne vurdere om det er behov for flere regulerende og stimulerende tiltak som kan føre til en bedre spredning av arbeidsplasser. Den statlige styring av utviklingen på dette område bør fortrinnsvis skje ved positive tiltak som gjør det lønnsomt for bedriftene å legge ny virksomhet til distriktene, i samarbeid mellom myndigheter og næringsliv. Videre bør man utnytte alle realistiske muligheter for å legge nye arbeidsplasser i offentlig

virksomhet utenom pressområdene.

- Det må legges vekt på en harmonisk utvikling av norsk turisme, både med tanke på ferie- og rekreasjonsbehov og mulighetene for å skape lønnsom virksomhet basert på norske og utenlandske reisende.

Oppgaver i pressområdene

Det moderne samfunn forutsetter funksjonsdyktige byer og sentra. Hele vårt arbeids- og næringsliv er avhengig av dette.

En stadig større del av befolkningen bor i byer og tettbygde strøk. Tilflytningen har skapt store problemer for de mest ekspansive områder. Ved distriktspolitiske tiltak må det være riktig å begrense denne befolkningsstrømmen, slik at man kan klare å løse sentras problemer og danne basis for levedyktige lokalsamfunn utover landet. Begrensningen av tilflytningen må imidlertid ikke skje ved å gjøre levevilkårene i pressområdene utilfredsstillende. Dette vil i første rekke gå ut over dem som allerede bor der, og som har krav på den samme oppmerksomhet fra statens side som andre.

- By- og tettstedsplanleggingen må styrkes, langtidsplaner og perspektivanalyser tas i bruk. En målrettet forskning må knyttes til dette arbeid.
- By- og tettstedsplanleggingen må ta sikte på en mer balansert utvikling mellom antall arbeidsplasser og antall boliger. Dette er nødvendig for å få tilfredsstillende forhold på boligmarkedet, samt unngå slitsomme arbeidsreiser.
- Kollektivtransporten må styrkes.
- De sosialt innrettede finansieringsordninger må utvides til også å omfatte rehabilitering av den eldre boligmasse.
- Konsentrert småhusbebyggelse bør stimuleres.
- Husbankens låneregler må differensieres slik at de også dekker de større byområders behov.
- Selvbyggere må gis bedre muligheter.
- Tilstrekkelig store frilufts- og rekreasjonsområder må sikres for denne og kommende generasjoner.
- Nye statlige tiltak og utvidelse av eksisterende virksomhet bør i større utstrekning enn hittil plasseres i distriktene.

Arbeidsplassene

Det er et hovedmål å sikre full sysselsetting i alle deler av landet. Problemer som følge av strukturrasjonaliseringer må vies stor oppmerksomhet. Slike problemer vil vanligvis ramme hardest i distrikter med svakt næringsgrunnlag. Det er derfor særlig viktig å innføre tiltak som kan motvirke skadevirkningene i slike tilfelle. På arbeidsplassene er det en stadig større oppgave å utvikle trivselen og samarbeidet mellom alle som har sitt virke i bedriften. Arbeidstiden må sees som en vesentlig del av det totale arbeidsmiljø, og nytten av en kortere arbeidstid må vurderes i forhold til andre miljøfremmende tiltak.

- Høyre vil innføre tiltak som i sterkere grad stimulerer til å plassere nye arbeidsplasser der sysselsettingsproblemene er store. Lokaliseringsveiledning må etterhvert også utbygges med sikte på oppsøkende virksomhet overfor de enkelte bedrifter med informasjon og tilbud om alternative lokaliseringmuligheter.
- Pendlernes vanskelige situasjon avhjelpes gjennom aktiv distriktsutbygging, og en skatte- og

takstpolitikk som tar særlige hensyn til denne gruppes spesielle behov.

- Yrkesveiledningen må bli mer omfattende og ekstraordinære sysselsettingstiltak bør i sterkere grad settes i gang i offentlig regi når det er behov for det.
- Det må søkes individuelt tilpassede løsninger for bedrifter som rammes av strukturendringer i utpregede fraflyttingsområder.
- Arbeidstagere over 60 år må bli sikret arbeidsløshetsstrygd når de ikke kan skaffes arbeid på det lokale arbeidsmarked.
- Flere vernede arbeidsplasser for yrkesvalghemmede må opprettes. Staten bør øke sitt eget antall vernede arbeidsplasser.
- Spørsmålet om offentlig garanti for de ansattes opptjente lønnskrav i bedrifter som er gått konkurs må snarest vurderes.
- Ved avtaler mellom partene søkes resultatene av samarbeidsforsøkene mellom LO og NAF satt ut i livet flest mulig bedrifter, også i statlige.
- Når det gjelder aviser, blader, forlag og andre meningsdannende virksomheter, må reglene for medbestemmelsesrett utformes slik at de ikke påvirker institusjonens mulighet for å oppfylle sine formål eller innskrenker dens redaksjonelle frihet.
- Ansatte i kooperative foretagender må sikres medbestemmelsesrett på linje med ansatte i aksjeselskaper. Også i offentlige bedrifter må de ansatte gis økt medbestemmelsesrett, men slik at de folkevalgte organers myndighet ikke beskjæres.
- Samarbeidet mellom lokalsamfunnet og bedriftene må styrkes, uten inngrep i bedriftens uavhengige stilling.
- Tiltak for å bedre arbeidsmiljøet og opplæringen i bedriftene gis høy prioritet.
- Gjennom lovendringer og avtalebestemmelser søkes skillet mellom arbeidere og funksjonærer når det gjelder arbeidstid, ansettelsesvilkår og sosiale forhold opphevet. Staten må gå foran i dette arbeid i sin egen virksomhet.
- Ferie- og arbeidstidsspørsmål for grupper som faller utenfor dagens lovgivning må tas opp i samarbeid med de berørte organisasjoner. Organisasjonsfrihet må sikres alle ansatte gjennom en egen organisasjonslov.
- Det offentlige bør i størst mulig utstrekning gi menn og kvinner anledning til deltidsansettelse, og bidra til å forhindre den sterke konsentrasjon av kvinnelige arbeidsplasser i Oslo-området. I distriktspolitikken må man også ha for øye distriktenes behov for arbeidsplasser som kan egne seg for deltidsarbeid.

Samferdsel og trafikkmiljø

Norsk samferdselspolitikk må ta sikte på å imøtekomme det moderne samfunns økende behov for rask og rasjonell transport. Det må imidlertid legges større vekt på at transporten også skjer på en måte som gir et godt og trygt trafikkmiljø. All planlegging og utbygging må derfor skje etter en grundig vurdering av hvilke transportformer som er mest miljøvennlige, og slik at trafikkfarer kan unngås så langt råd er.

Kollektive transportmidler må bygges ut i økende takt, særlig for å dekke en økende andel av transportbehovet over kortere og midlere strekninger. I de større byer tilsier sterke miljøhensyn at utbyggingen av kollektive transportmidler prioriteres så høyt at disse på lengre sikt kan overta mesteparten av persontransporten.

- Det må utarbeides en total samferdselsplan for alle kommunikasjonsmidler der Norsk Vegplan vil

utgjøre en viktig del.

- E6 gjennom Nord-Norge utbygges snarest til helårsvei med tilfredsstillende standard.
- Det stimuleres til opprettelse av vei- og broselskaper for å løse spesielle utbyggingsoppgaver raskt ved hjelp av bompengefinansiering.
- Arbeidet med ny hovedflyplass i Østlandsområdet føres videre.
- Det innføres gjennomgangsbillett for kortbanesentrenes tilknytning til stamrutene etter stamrutetakster.
- Takstene nord for Bodø på flyruter til og fra landsdelen må holdes forholdsvis lavere enn på det øvrige rutenett. Om nødvendig må bevilgninger ytes over statsbudsjettet. På innenlandsruter forøvrig må en rimelig takstpolitikk være en forutsetning for opprettholdelse av de trafikkerende selskapers monopolsituasjon.
- Gjennom billige rabattkort må det særlig legges vekt på å holde ferjetakstene for de faste brukere så lavt som mulig.
- Takst- og tilskuddspolitikken må brukes aktivt for å stimulere til øket bruk av kollektive transportmidler.
- Det må skapes grunnlag for bedre samordning av all kollektiv transport i et område uansett om den er privat, kommunal eller statlig.
- Utbyggingen av teletjenestene må skje i takt med etterspørselen.
- Områdene for Televerkets lokaltelefonakster må utvides.
- Tiltak for å bedre trafikkmiljøet gis høy prioritet innen miljøpolitikken.
- Veier og andre samferdselsanlegg må bygges slik at de glir best mulig inn i landskapet og dets naturlige miljø.
- Sikkerhetskravene, samt støy og utslippsbestemmelser for biler skjerpes i takt med de teknisk/økonomiske muligheter. Særlig må utslippet av helsefarlige gasser søkes avvirket.
- Det innføres skjerpet kontroll med at alle biler er i trafikk sikker stand, bl. a. gjennom samarbeid mellom Statens Bilsakkyndige og bilverkstedene.
- Det gjennomføres skjerpede strafferestriksjoner mot uansvarlig kjøring og mot uansvarlig bruk av hurtiggående båter.
- Tiltak for å redusere den høye ulykkesfrekvens blant yngre bilister og motorsyklister utredes.
- Staten, fylkene og kommunene må samarbeide om og gjennomføre tiltak som kan gjøre skoleveier mer trafiksikre.
- Forholdene legges til rette for differensiering av veitrafikken i spesielt trafikkfarlige områder med reserverte trafikkåre for gående og syklende. Kollektivtransporten reserveres egne kjørefelter der det er nødvendig for en rasjonell og rask avvikling.

Ressurs- og energipolitikk

En langsiktig ressurspolitikk må ta hensyn til senere generasjoners behov. Ressurser som ikke kan fornyes, må brukes med den varsomhet dette tilsier.

Behovet for rekreasjonsområder i uberørte naturomgivelser vokser sterkt. Vi har et ansvar overfor våre etterkommere til å etterlate naturområder uten fysiske inngrep. Slike områder har også en verdi i seg selv til forskningsformål. Alle inngrep i naturen har økologiske konsekvenser som må vurderes nøye.

Verdifulle jord- og skogbruksområder og alle vernede områder må sikres effektivt mot videre

utbygging. Alle inngrep i naturen må skje under hensyntagen til brede miljøverninteresser.

Den tradisjonelle industri og den alminnelige forbruksøkning vil kreve det meste av tilgangen på elektrisk kraft i tiden fremover. Ny kraft til den kraftkrevende industri kan bare skaffes ved en økning av energiproduksjonen ut over det som er forutsatt i det nåværende langtidsprogram. Det er derfor nødvendig å forsere arbeidet med utredning av alternative energikilder. All slik utredning må behandle spesielt de miljømessige følger av energiproduksjonen.

Olje- og gassressursene på kontinentalsokkelen må utnyttes etter langsiktige perspektiver og på en slik måte at virksomheten kommer hele landet til gode. Det er viktig å skaffe seg en best mulig oversikt over samlede ressurser og på dette grunnlag trekke opp de langsiktige retningslinjer. Slike retningslinjer må såvidt mulig sikre reserver for fremtiden. Norske myndigheter må være sikret full kontroll over utnyttelsen.

Forurensningsfaren og mulighetene for miljømessige forstyrrelser ved produksjon og ilandføring av olje og ved etablering av petrokjemisk industri må underkastes en fortløpende vurdering. På dette grunnlag må det vurderes om sikkerhetsreglene er strenge nok. Norge må i samarbeid med andre kyststater søke å bygge opp et internasjonalt regelverk for å verne mot forurensning og vurdere de langsiktige økologiske skadevirkninger oljeuttappingen kan medføre.

- Det må utarbeides langsiktige retningslinjer for en samlet norsk energipolitikk.
- Våre vannkraftressurser må utbygges på grunnlag av en landsplan for fredning av vassdrag. Prosjektering av alternativ energiproduksjon som konvensjonell varmekraft, gass- og atomkraft må føres videre.
- I den videre kraftutbygging må natur- og miljøvernspørsmål samt beredskaps- og helsemessige hensyn tillegges betydelig vekt.
- Særbeskatning av energiforbruket kan bli nødvendig for å begrense de miljøproblemer som en for sterk økning i energiproduksjonen vil føre med seg. Et slikt tiltak må i tilfelle gjennomføres på internasjonal basis.
- Det kan bare unntaksvis bli aktuelt å etablere nye store kraftkrevende industrier.
- Der det er teknisk og økonomisk forsvarlig, ilandføres olje- og gassforekomster til Norge. Selv om ilandføring må foregå i utlandet, må Norge sikres samme herredømme over produksjonen og salget som ved ilandføring i Norge.
- Det må gjennomføres et bredt samarbeid mellom statlige og private oljevirksomheter med sikte på å utvikle et koordinert nasjonalt engasjement.
- Utbyggingen av petrokjemisk industri må forberedes.
- Privat risikovillig kapital må oppmuntres til å delta i oljeleting og -utvinning. Staten vil da kunne ivareta sine oljeinteresser uten i for sterk grad å stille skattemidler til disposisjon for denne risikable del av virksomheten.
- Det utarbeides en plan for takten i videre undersøkelse og mulig utvinning nord for 62., med sikte på å starte eventuell prøveproduksjon så snart som mulig.
- Gassforekomstene må utnyttes gjennom hele produksjonsperioden.
- Store olje- og gassfunn på den norske kontinentalsokkel kan få meget sterke virkninger i det norske samfunn. Disse virkninger må snarest utredes slik at man i tide kan møte de store utfordringer.
- Oljeberedskapen utvides. De selskaper som deltar i produksjonen må være fullt ansvarlig for

enhver forurensning som følger av utvinning, ilandføring og foredling. Forskning med sikte på å forebygge og begrense slik forurensning intensiveres.

Industri og bergverk, handel og håndverk

For en del av næringslivet vil det oppstå problemer så lenge Norge står utenfor EF. Vi må da utforme en politikk som kan motvirke de mest uheldige utslag og som styrker vårt næringslivs konkurranseevne. Et stimulerende industrielt klima er en forutsetning for at næringslivet skal kunne løse sine produksjons- og konkurranseoppgaver og bidra til full sysselsetting også i fremtiden. Det er igjen en betingelse for at vi skal kunne gjennomføre våre generelle politiske mål.

De små enheter i industri og handel, håndverk og husflid har de senere år vært utsatt for store påkjenninger. Både av næringsmessige, distriktpolitiske og sosiale grunner må de små bedrifter gis slike vilkår at de har konkurransemuligheter.

- Skatter, lover og andre bestemmelser må utformes slik at de bidrar til en positiv utvikling og gir norsk næringsliv like gode vilkår som dets konkurrenter i utlandet.
- Næringslivets finansieringsproblemer må løses først og fremst på basis av privat kapitaldannelse. Myndighetene må føre en økonomisk politikk som stimulerer egenkapitaldannelse og sikrer næringslivet tilstrekkelig kapital.
- På de områder hvor utenlandsk kapital kan styrke norsk industri ønsker Høyre fortsatt utenlandsk engasjement.
- Forskning og produktutvikling må økes bl.a. ved hjelp av statlige utviklingskontrakter. Forskning som vil være praktisk utnyttbar innen rimelig fremtid, og som er ønskelig i et bredt samfunnsmessig perspektiv, prioriteres.
- Næringspolitikken må også omfatte arbeidsmarkedsspørsmål. Det må ytes støtte til etterutdanning og omskolering.
- Når Norge foreløpig blir stående utenfor det utvidede EF, er det nødvendig med betydelig økt finansiell støtte til norske eksportører i forbindelse med salgsfremmende tiltak på nye markeder. Særlig mindre bedrifter har behov for slik støtte.
- Omlegging og rasjonalisering i varehandelen må gis de samme skattemessige vilkår som i vareproduksjonen.
- Det må gjennomføres skattemessig likhet mellom privat og kooperativ virksomhet.
- Det offentlige må bidra til å sikre bygdekjøpmannens eksistensgrunnlag ved å tilføre ham serviceoppdrag som tillegg til den vanlige handel.
- De små handelsbedrifter må sikres nødvendig kapitaltilgang og gis støtte til å gjennomføre modernisering og rasjonalisering. Spørsmålet om et privat tilrettelagt finansieringsinstitutt for handelen må vurderes i samråd med berørte organisasjoner.
- Bransjeorganisasjonenes veiledningstjeneste bør støttes.
- Spørsmålet om ferieordning for de grupper som er knyttet til de små bedrifter i håndverk og handel må tas opp i samråd med vedkommende organisasjon.
- Høyre vil arbeide for at bedriftene, bransjeorganisasjonene og myndighetene sammen søker å beherske de strukturendringer håndverks- og småindustribedriftene vil møte.
- Finansieringsmulighetene gjennom Håndverks- og Småindustrifondet utbygges videre.
- Veiledningstjenesten utbygges bl.a. gjennom Statens Teknologiske Institutt.
- Håndverkerutdannelsen revideres og fornyes. Læringsystemet omlegges og gis en mer fleksibel

utforming tilpasset det moderne bedriftsliv.

Skipsfart

Høyre ser det som en nasjonal oppgave å bevare Norges stilling som en sterk sjøfartsnasjon. Konkurransesevne og åpen, internasjonal konkurranseadgang er de avgjørende forutsetninger for en stor handelsflåte under norsk flagg. Et fritt valg av tonnasje for fraktoppdragene i all internasjonal sjøtransport, uten diskriminering, gir det beste grunnlag for en effektiv og rimelig transporttjeneste. Dette er til klar fordel for alle land med sjøverts utenrikshandel.

Skipsfartens innseiling av fremmed valuta gir et avgjørende bidrag til balanse i Norges utenriksøkonomi og dermed til grunnlaget for å løse utbyggingsoppgaver i det norske samfunn. Handelsflåten gir direkte og indirekte grunnlag for omkring 100 000 norske arbeidsplasser. En rekke industrier er avhengig av skipsfartens utvikling. Sjømannsyirket har særlig betydning for sysselsettingen i mange av de næringssvake distrikter.

- Arbeidet for å sikre fri konkurranseadgang for norske skip må føres videre, gjennom aktiv norsk deltagelse i et bredt internasjonalt samarbeid. Norges fremtidige forhold til EF er her av vesentlig betydning.
- De økonomiske vilkår for skipsfart under norsk flagg må så langt som mulig likestilles med konkurrentenes betingelser i andre europeiske skipsfartsland.
- Den sterke utvikling i skipsstørrelser og teknologi krever øket norsk forskningsinnsats.
- Den maritime utdannelsen må styrkes og i økende grad sees i sammenheng med utdannelsen for yrker i land. De store verdier som forvaltes av seilende mannskaper og det stadig større ansvar som pålegges den enkelte sjømann vil legge øket vekt på videreutdanning og på forskning omkring arbeidsmiljø og samarbeidsformer.
- Hensynet til en stabil og tilstrekkelig rekruttering for sjømannsyirket må tillegges større vekt i norsk arbeidsmarkedspolitikk. Norske sjøfolk må sikres slike vilkår at de oppveier den særlige belastning yrket fører med seg. Samarbeidet mellom myndighetene og næring når det gjelder løsning av skipsfartens forurensningsproblemer må forsterkes. Det må etableres flere mottageranlegg i land som kan motta oljeavfall fra skip

Jordbruk, hagebruk, skogbruk, reindrift og utmarksnæringer

Landbruket har avgjørende betydning for lokalsamfunnet i store deler av vårt land. Vi må derfor nytte virkemidler i vår landbrukspolitikk som kan styrke landbruket som en bærende del av våre lokalsamfunn.

Vår jordbrukspolitikk må også sees i et videre perspektiv. Med den knapphet på matvarer som verden står overfor, er det viktig at vi verner om dyrket og dyrkbar jord og sikrer et best mulig produksjonsgrunnlag. Beredskapsmessig har dette avgjørende betydning.

Hovedsiktemålet for vår landbrukspolitikk må fortsatt være å gi utøverne det samme utbytte som med samme innsats oppnås i andre næringer.

Forholdene må legges best mulig til rette for utbyggingen av bæredyktige enheter, som en- eller tofamiliebruk. Støttebruk vil fortsatt utgjøre en vesentlig del av bosettingen i mange deler av vårt land, og denne bruksform er det fortsatt nødvendig å opprettholde.

Den produksjonstilpasning norsk jordbrukspolitikken bygger på, med en oppmuntring til husdyrproduksjon i fjell- og fjordbygder og korndyrking i nødvendig utstrekning der hvor forholdene ligger til rette for dette, opprettholdes som et bærende prinsipp. Denne tilpasning har gitt gode erfaringer og er av stor betydning for å bevare bosettingsmønstret i utkantstrøkene.

Vårt skogbruk må stimuleres til større avvirkning og avkastningen må økes ved høyere foredling av våre skogprodukter.

Hagebruks- og gartnerierne må gis vilkår slik at den kan utnytte de naturlige muligheter og i størst mulig grad forsyne det norske marked.

For den videre utvikling og drift av utmarksnæringene er det nødvendig å stimulere til dannelsen av grunneierlag. Disse skal, sammen med myndighetene, planlegge en forsvarlig utnyttelse av arealene og skape gode rekreasjonstilbud til allmenheten.

- Det utformes en egen lov som fastslår målsetting, retningslinjer og beslutningsprosess i vår landbrukspolitikken.
- Undervisning, forskning og veiledning innen landbruket må sees som et hele og samordnes i sterkere grad enn hittil.
- Virksomheten i driftsplan- og forsøksringer må styrkes og knyttes til lokal undervisning og veiledning.
- På enkelte produksjonsområder vil norsk jord- og hagebruk ut fra klimatiske og andre forhold ha særlige muligheter. Disse muligheter må planmessig utnyttes med sikte på en gradvis økning i produksjonen av norske spesialprodukter. Markedsføringsapparatet må styrkes. Private omsetningsledd må få markedsføringsstøtte på lik linje med andre.
- Jordbruksproduksjonen i de forskjellige distrikter med ulike naturlige forutsetninger og produksjonstilpasningen mellom dem må sikres, bl. a. gjennom gradering av tilskudds- og støtteordninger.
- Låneformer og tilskuddsordninger må gi grunnlag for en hensiktsmessig bruksutbygging og finansiering av aktuelle rasjonaliseringstiltak.
- Reglene for tilskudd til nydyrking og grøfting må ta sikte på drivverdige bruksenheter. Behovsprøving etter inntekt og formue må ikke hindre støtte til dyrking for å gjøre bruk bærekraftige.
- Avløserhjelpen i jordbruket må ordnes slik at brukere med husdyr får reelle muligheter til ferie og fritid.
- Kraftfôrpolitikken må legges opp slik at den stimulerer til best mulig utnyttelse av norskavlet fôr.
- I Nord-Norge må man søke å stimulere jordbruksproduksjonen i retning av høyere selvforsyningsgrad så langt produksjonsbetingelsene tillater det.
- Det må i sterkere grad stimuleres til ulike former for samarbeid mellom mindre jordbruksenheter.
- Tamreindriften må gis bedre utviklingsmuligheter og yrkesutøverne må gis større mulighet for medbestemmelse i spørsmål som vedrører reindriftsnæringen. Forskningstiltak innenfor reindriftsnæringen må styrkes.
- Mulighetene for koordinering og samarbeid mellom reindrift og vanlig husdyrhold må vurderes. Det vises varsomhet med å utnytte reinbeitene til andre formål. Reindriftsnæringen tas med under jordbruksavtalen.
- Det må skje en bevisst planlegging for å bedre mulighetene for yrkeskombinasjoner mellom

landbruk og andre næringer. Høyre vil arbeide for en skogbeskatning som oppmuntrer til større avvirkning.

- Det må gis økt støtte til skogkulturarbeider og til bygging av skogsbilveier.
- Skogindustrien og skogforskningen må styrkes med sikte på å gjøre norsk skogbruk mer konkurransedyktig.
- Samarbeidet mellom skogeiere og myndigheter må styrkes med sikte på utarbeidelse av flerbruksplaner hvor hensyn tas både til skogbrukets interesser og til allmenhetens behov for egnede frilufts- og rekreasjonsområder.
- Landbruket må sikres tilstrekkelige drivstoff- og reservedelslagre til bruk i en krisesituasjon.

Fiskerinæringen

Norsk fiskeripolitikk skal ta sikte på å gi næringens utøvere trygge kår og sikre den spredte bosetting langs Norges kyst. Samtidig må norsk fiskeripolitikk sees i sammenheng med matvarebehovet i verden, og mest mulig av det oppfiskede kvantum må sikres til mat. Vi har dessuten et spesielt ansvar for å sikre disse viktige ernæringskilder for etterslekten. Høyre vil arbeide for en fiskeripolitikk som kombinerer disse sentrale hensyn.

- Norge må arbeide for internasjonale avtaler som regulerer fangsten i forhold til de eksisterende ressurser, og som sikrer kyststatens fiskeriinteresser.
- Fiskerigrensespørsmål må bli avgjort ved internasjonale avtaler.
- Gjennom internasjonale forhandlinger må Norge arbeide for at norske myndigheter ut fra ressurs hensyn gis ansvar for regulering av alt fiske innenfor havområder rundt våre kyster. Disse havområder kan avgrenses av kontinentalsokkelen eller på annen hensiktsmessig måte.
- Bruksvaktholdet må styrkes.
- Utviklingen i retning av høyere foredlingsgrad stimuleres ytterligere. Det er viktig at foredlingen skjer i de distrikter som har sitt næringsgrunnlag bygget opp omkring fiskerinæringen. Det må utbygges en fleksibel føringsordning som sikrer mottak av all fisk og som muliggjør høyere foredlingsgrad.
- Sterkere støtte til effektiviseringstiltak i markedsføringen.
- Forsknings- og forsøktiltak med sikte på produktutvikling og ulike former for fiskeoppdrett må intensiveres. Forskningen må også i sterkere grad rettes mot utviklingen av fartøyer, fangstmetoder og spørsmål vedrørende rekrutteringen til yrket.
- Det må gis faglig og økonomisk støtte til oppdrett av fisk både i sjø og ferskvann. Det må snarest settes igang tiltak med sikte på oppdrett av fisk i norske fjorder.
- Forskning med sikte på å utnytte fiskeavfall fra foredlingsindustrien gis høy prioritet.
- Undervisningstilbudene innen fiskerisektoren og innen foredlingssektoren må utbygges og fagopplæring må gis ved våre distriktshøyskoler, fiskefagskoler og jordbruksskoler.
- Låneformer og tilskuddsordninger må gi grunnlag for en hensiktsmessig finansiering av aktuelle rasjonaliseringstiltak som tjener distriktene og fiskeriinteressene.
- De forskjellige salgsorganisasjoner må gis konkurransemessig likestilling på eksportmarkedene.

Miljøoppgavene

Høyre ser det som en sentral samfunnsoppgave å verne ressursene og bevare det naturlige miljø. Vi vil derfor trekke hensynet til miljø- og trivselsforhold inn i planlegging og beslutningsprosess på lik linje med økonomiske faktorer.

Våre jordbruksarealer må vernes bedre mot ytterligere inngrep, og det må derfor utarbeides klare regler som i størst mulig grad kan forhindre at dyrket eller dyrkbar mark blir tatt i bruk til andre formål.

En rekke av de alvorligste miljøproblemer kan bare løses ved internasjonalt samarbeid. Norge må engasjere seg aktivt i dette.

- Bruken av miljøfarlige gifter og plantevernmidler må søkes erstattet med mindre farlige metoder for plantevern.
- Norge må i internasjonale organisasjoner gå inn for et totalforbud mot utslipp av olje i alle farvann.
- Det må opprettes felles regler for rensning av industriutslipp.
- EF blir det viktigste miljøpolitiske instrument i Europa. Norge bør tilpasse seg de regler som utvikles innenfor EF for renseanlegg i industrien. Ressursforbruket bør reguleres på lignende måte. Norge bør bidra til at det legges opp en plan for å redusere luft- og vannforurensningene i Vest-Europa.
- Den økologiske forskning må styrkes og koordineres.
- Vårt avgiftssystem må omlegges for å lede produksjonen i miljøvennlig retning.
- Det må ved lov innføres klart definerte grenser for forurensninger og støy. Kontrollapparatet må styrkes, slik at lovene kan håndheves effektivt.
- Ny industri må inkludere utgiftene til fullverdig rensning i sine omkostninger, mens allerede eksisterende næringsliv må avvikle forurensningene i en forsvarlig takt. Om nødvendig må det offentlige bistå ved finansieringen av renseanlegg i gammel industri.
- Investeringsavgift på renseanlegg må oppheves.
- Allmenheten må sikres rekreasjonsområder.
- Særlige verdifulle naturområder må vernes mot vesentlige inngrep eller fredes.
- Det må treffes tiltak for å verne og beskytte særlig utsatte arter i dyre- og planteliv.
- Ny lovgivning må stille klare krav til saksforberedelse, slik at miljømessige virkninger og ressursforbruk ved store prosjekter blir best mulig klarlagt på forhånd. Først når slike utredninger foreligger kan de folkevalgte organer vurdere de økonomiske og økologiske faktorer mot hverandre på et realistisk grunnlag.
- Utnyttelse av råstoffer og energi må skje etter en langsiktig plan, hvor det tas hensyn til etterslekten.
- Kontroll med kunstige tilsetningsstoffer i matvarer opprettholdes. Før nye stoffer blir tillatt, må det påvises at de ikke er skadelige for menneskers helse og miljøet.
- Varedeklarasjon med "miljøfakta" må innføres.
- Problemene knyttet til den alminnelige forøpling og forurensning må bringes under bedre kontroll. Det må utarbeides et regelverk med dette siktemål og samarbeidet mellom sentrale og lokale myndigheter om løsningen av disse spørsmål må utvides. Det opprettes natur- og miljøvernråd i alle fylker og kommuner.

Boligbygging og boligmiljø

Det er samfunnets ansvar og oppgave å føre en boligpolitikk som gjør det mulig for hver familie og hver enslig å skaffe seg en bolig innenfor et omkostningsnivå som de kan make.

Kommunen må påse at omfanget av boligbyggingen og utformingen av boligområdene er i samsvar med de utviklingslinjer kommunen har trukket opp og sørge for at presserende boligbehov blir dekket.

Staten må trekke opp regler som sikrer boligbyggingens totale omfang til enhver tid og som gir grunnlag for en tidsmessig boligfinansiering og en sosialt forsvarlig bostøtteordning.

Det må legges større vekt på trivsel og miljø enn tilfellet har vært hittil.

- Det må være en hovedoppgave å utvikle bedre og mer varierte hus- og leilighetstyper for de områder hvor konsentrert bebyggelse er nødvendig. Statens finansieringsordninger må utformes slik at alle kommuner kan velge tett lavbebyggelse fremfor blokker.
- Utviklingen av fleksible og flergenerasjonsboliger bør støttes og oppmuntres.
- Ved valg av hustyper og utforming av boligområder må det ikke legges hindringer i veien for egeninnsats.
- Boligene og området som helhet med de nødvendige serviceinstitusjoner må planlegges samtidig og under ett og bygges ut i sammenheng. Spesielt må barnas behov bli ivaretatt.
- Ved bygging av offentlige serviceinstitusjoner bør det tas spesielt hensyn til bevegelseshemmede.
- I større boligfelter bør det settes av reservearealer eller udisponerte arealer for fremtidige behov som vi idag ikke kjenner.
- I alle boligområder må man søke å få en variert aldersmessig befolkningssammensetning med boliger for familier og enslige, eldre og funksjonshemmede.
- Arbeidsplasser må kunne etableres nær større boligområder.
- Sanering og fornyelse av den eldre boligmasse i byene må gis en høyere prioritet og det offentlige bør engasjere seg sterkere i dette arbeidet.
- Det må finnes frem til hensiktsmessige former for informasjon og organisasjon med sikte på bedre muligheter for medbestemmelse for de boligsøkende når det gjelder utforming av hus- og leilighetstyper og boligområder.
- Borettslagene og deres medlemmer må gis økt innflytelse og medbestemmelsesrett innenfor boligkooperasjonen. Ethvert borettslag må få rett til å bestemme selv om det vil være knyttet til et overordnet boligbyggelag.
- Kommunene må gis muligheter til å sikre seg jevn og tilstrekkelig tilgang på råtomter, og de bør få nødvendige lån til tomtekjøp og tomteopparbeidelse.
- Som hovedregel bør kommunene selge boligtomtene til dem som skal bo der etterhvert som tomtene er byggeklare.
- Høyre vil motsette seg en generell forkjøpsrett for kommunene ved salg av boliger.
- Den skattefrie banksparing til boligformål bør utbygges og gjøres mer attraktiv.
- Høyre vil motsette seg en forhøyelse av nivået i boligbeskatningen. Det er samfunnsmessig riktig at anbringelse av sparemidler og egen arbeidsinnsats i egen bolig - hus eller selveierleilighet er skattemessig gunstig. Renteutgifter for boliglån må fortsatt være fradragsberettiget ved skatteliggingen.
- Det må være adgang til samme skatteform for leiligheter i borettslag o. l. som for eneboliger.

Helsevern og sosiale oppgaver

Høyre legger avgjørende vekt på at sosialpolitikken skal ha både et forebyggende og helbredende sikte. Sosialpolitikken skal bidra til å realisere menneskelig likeverd, bedre det sosiale og økonomiske nivå ved stadig å heve de nedre grenser for levevilkårene, gi hjelp til selvhjelp med sikte på å kunne utvikle selvstendige, arbeidsføre mennesker og gi de ytelser og tjenester som er teknisk mulig for å helbrede sykdommer. Sosialpolitikken kan ikke betraktes isolert fra andre områder som distriktspolitikk, industripolitikk, boligpolitikk og skolepolitikk. De sosiale hensyn må tillegges stor vekt ved all planlegging og utbygging i samfunnet. Det forebyggende sosialpolitiske arbeid må bedre hindre at det oppstår nød, sykdommer og mistilpasninger.

Selv om folketrygdens utgifter etterhvert er steget til ca. 14 milliarder kroner pr. år, er det fortsatt en rekke uløste oppgaver innen sosial- og helsesektoren. Den meget raske utbygging av trygdeordningene nødvendiggjør en grundig analyse og vurdering av trygdelovgivningen med sikte på å komme frem til bedre disponering av ressursene for å få midlene til å rekke til flere oppgaver, og for å undersøke om enkelte trygdeformer stimulerer til overforbruk i forhold til andre trygdeformer. Høyre vil legge vekt på at man kommer frem til ordninger som sikrer hjelp til dem som trenger det mest og som motvirker misbruk.

Høyre vil også arbeide for en aktiv arbeidsmarkedspolitikk for å imøtekomme de forskjellige behov for arbeidstilbud. Flere og mer varierte arbeidstilbud vil kunne føre til at behovet for trygd og sosialhjelp avtar. Før nye generelle tiltak på det sosialpolitiske område gjennomføres, må prosjektene grundig vurderes og utprøves med sikte på å finne frem til de reelle omkostninger, det reelle behov for de nye tiltak og hvilke konsekvenser iverksettelsen vil kunne få for tilgangen på midler til utbygging av andre sider av sosial- og helsevesenet. Sosialforskningen tilføres økede midler.

- De som bor i sosiale institusjoner må gis medbestemmelsesrett og best mulig anledning til en personlig livsform.
- Høyre vil styrke innsatsen når det gjelder ernærings- og kostholdslære og arbeids- og yrkeshygiene.
- Det er nødvendig med en sterkere yrkesmedisinsk årvåkenhet i særlig utsatte industrier.
- Tilbud om regelmessig helsekontroll utbygges. Frivillig sykepengeordning for hjemmearbeidende utredes.
- Høyre vil bevare og utvikle samarbeidet mellom kommunene og de humanitære helse- og velferdsorganisasjoner. Det opprettes et samarbeidsråd for kontakt mellom kommunen og disse organisasjoner. Høyre vil stimulere til øket sosialt engasjement blant ungdom gjennom Ungdommens Frivillige Sosialtjeneste.
- Trygdesystemet gjennomgås, med sikte på å skape et system som gir alle grupper i samfunnet den nødvendige sikkerhet. Det må ikke stimulere noen som ikke trenger støtte til å prøve å få det.
- Det gjennomføres en mer effektiv innkreving av farskapsbidrag.
- Høyre går inn for en raskere behandling av trygdesaker, særlig uføresaker. Trygderettens avgjørelse må komme raskere enn idag.
- Det må gjennomføres hjelpetiltak som kan forebygge behovet for å søke abort. Fri abort avvises. Loven om svangerskapsavbrytelse forandres slik at kvinnen selv får søke- og ankerett, nevndene utvides til minst tre medlemmer og regionale ankenevnder opprettes. Siktemålet må være lik og rettferdig praksis i overensstemmelse med lovens intensjoner. Lovendringer som kan føre til ytterligere liberalisering må avvises.
- Lege- og tannlegetjenesten må etter Høyres oppfatning fortsatt baseres på en kombinasjon av

privat praksis og offentlig ansettelse. Der hvor forholdene og behovet tilsier det, må det opprettes offentlige helse- og sosialsentra og privatpraktiserende leger må gis adgang til og stimuleres til å delta i virksomheten i slike sentra. Hvis slike sentra skal kunne sikre like god dekning i alle deler av sitt geografiske virkeområde, er aktivt oppsøkende virksomhet og fortløpende registrering av alle sosialt hjelpetrengende en nødvendig forutsetning. Hjemmesykepleien kan være et viktig ledd i dette arbeidet. Omorganisering av distriktslegedistriktene kan bare komme på tale der nye sosial- og helsesentra gir bedre legedekning. Helsetransporttjenesten må utbygges.

- Det opprettes et fylkeskommunalt organ for helse- og sosialtjenesten.
- Den medisinske beredskap må styrkes over hele landet og det må utarbeides en landsplan for utbyggingen av de forskjellige typer helseinstitusjoner.
- Det gjennomføres en desentralisering av Helsedirektoratets oppgaver og Helsedirektoratets bemanning styrkes slik at fylkenes sykehusplaner kan behandles raskere, samtidig som Helsedirektoratet settes istand til å drive rådgivende virksomhet direkte overfor fylkene.
- Våre akutt-sykehus moderniseres og gjøres mer effektive. Antallet fødeplasser må økes. De polikliniske behandlingsmuligheter utvides og styrkes. Det legges stor vekt på utbygging av sykehoteller og sykehjem med sikte på å avlaste våre akuttsykehus. Arbeidet med å få en mer effektiv utnyttelse av midlene til bygging av helseinstitusjoner intensiveres.
- Omsorgen for de psykisk funksjonshemmede bør styrkes. Ved utbygging av institusjonene bør det legges vekt på mindre enheter som er slik plassert at klientene ikke kommer for langt hjemmefra.
- Det settes i verk en distriktsvis rådgivningstjeneste for foreldre med funksjonshemmede og evnesvake barn.
- Arbeidet med å styrke hjemmesykepleie- og hjemmehjelpsordningene intensiveres.
- Tilgangen på alle typer helsepersonell må økes etter en samlet plan.
- Det gjennomføres tiltak for å styrke yrkesaktiviteten blant utdannede sykepleiere. Behovet for boliger og daginstitusjoner samt endringer i arbeidstidens lengde må vurderes. Sykepleiernes lønns- og opprykksmuligheter må bedres.
- Helsesøstertjenesten utbygges betydelig.
- Det utbygges utdannelsesmuligheter i sosialmedisin og administrasjonslære for personell i administrasjonssektoren innen helse- og sosialvesenet.
- Antallet vernede arbeidsplasser økes vesentlig.
- Narkotikamisbruket må bekjempes gjennom strenge tiltak mot omsetning av narkotiske stoffer, sterkere satsing på det forebyggende arbeid, informasjon om skadevirkningene og et selektivt behandlings- og ettervernsystem for misbrukere.
- Alkoholismomsorgen må styrkes, bl.a. ved etablering av forvern/ettervern, opprettelse av avrusningsstasjoner samt vernehjem for langtkomne alkoholskadde. Høyre vil motsette seg innføring av ølmonopol, men er for kontrolltiltak som kan fremme større edruelighet når det gjelder såvel salg av øl som skjenking av øl, vin og brennevin.
- Det settes øket fart i utarbeidelsen av katastrofeberedskapsplaner.

Eldreomsorgen

De eldre har ved sin innsats lagt grunnlaget for en stadig samfunnsvekst som kommer oss alle til gode. Vi står i en stor takknemlighetsgjeld til våre gamle. Det er en viktig sak å arbeide for å gjøre alderdommen til en god og trygg tid.

Det påhviler myndighetene et spesielt ansvar for denne gruppe som selv ofte ikke har like store

muligheter som andre til å fremme sin egen sak.

- De eldres muligheter til utfoldelse og kontakt med omverdenen tillegges vesentlig vekt i den videre utbygging av eldreomsorgen.
- Utbyggingen av institusjoner for eldre og reisingen av trygdeboliger fortsettes i høyt tempo.
- Det er likevel viktig at de eldre som ønsker det, lengst mulig kan fortsette å bo i sine egne hjem. Dette må det tas hensyn til i boligbyggingen og ved at det opprettes serviceinstitusjoner, utbygges hjemmehjelpsordninger og hjemmesykepleieordninger m. v.
- Arbeidet med å bedre sysselsettingsmuligheter for eldre som ønsker arbeid må styrkes.
- Utbyggede helse- og velferdssentraler må kunne gi personlig veiledning og praktisk bistand til eldre.
- Det er viktig å dekke behovet for informasjon om de eldres problemer, rettigheter og muligheter.

Barne- og ungdomsarbeid

Barne- og ungdomsarbeidet er av grunnleggende betydning. Høyre mener at det må bli lagt større vekt på tilretteleggelsen av dette. Den offentlige støtte som gis må ta sikte på å stimulere de unge til egeninnsats. Det er også en forutsetning at man i all offentlig planlegging legger vekt på en miljøutforming som gir utfoldelsesmuligheter for barn og ungdom uten å isolere disse.

- De frivillige organisasjoner må ytes hjelp og støtte slik at disse kan nå frem til flest mulig med sitt tilbud om meningsfylt fritid.
- Behandlingen av innstillingen fra komitéen til å utrede behovet og formene for offentlig støtte til ungdomsarbeidet (Hauglin-komitéen) må ikke ytterligere forsinkes.
- Spesielle stillinger opprettes for fagfolk innen barne- og ungdomsarbeidet, for å kunne hjelpe lederne i det frivillige organisasjonsarbeidet, og for å drive oppsøkende virksomhet blant den ikke-foreningsaktive ungdom.
- Behovet for små, lokale samlingssteder for barn og ungdom må tas med i vurderingen under planleggingen av nye boligområder. Fritidssentra må opprettes i alle tettsteder, særlig der hvor skoler eller industri samler mye ungdom.
- Det må utformes et styrket utdannelsesstilbud til ungdoms- og fritidsledere.

Idrett og fysisk fostring

Fysisk fostring har betydning for vår arbeidsevne, vår helse og trivsel og er et viktig element i det forebyggende arbeid.

Høyre vil øke den offentlige innsats i arbeidet for å fremme idrett og fysisk fostring. Alt arbeid på denne sektor må legges opp i nært samarbeid med de frivillige organisasjoner.

- Høyre går inn for at idrettens andel av tippemidlenes overskudd blir øket til 50 prosent. Det må ytes offentlig støtte til idrettsadministrasjon på forbunds-, krets- og lagsplanet.
- Det utarbeides en landsplan for utbygging av idrettsanlegg av alle typer. De anlegg som kan benyttes til idrettsaktivitet gjennom hele året bør prioriteres.
- Høyre mener at det offentlige må delta så sterkt ved anlegg og drift av idrettsanlegg at idrettens organisasjoner kan konsentrere seg mere om idrettsarbeidet.
- Idrett og fysisk fostring må styrkes i alle deler av skoleverket.

- Skolenes idrettsanlegg moderniseres og utbygges. I størst mulig utstrekning må idrettsanleggene stilles omkostningsfritt til disposisjon for frivillig idrettsaktivitet utenom skoletiden.
- Norges Idrettshøyskole må snarest fullføres etter godkjente byggeplaner.
- Det må gis øket offentlig støtte til fysisk trening og idrettsaktivitet for funksjonshemmede.
- Samarbeidet mellom Forsvaret, skolen, helsevesenet og idrettsorganisasjonene bør utvides og systematiseres for å sikre en best mulig utnyttelse av offentlige midler og de best mulige vilkår for hele folkets fysiske fostring.

Kirke og kristenliv

Den norske Kirke må få slike arbeidsvilkår at kristendommen og den kristne kulturarv kan få den størst mulige innflytelse i folkets liv. Kirken må få større økonomisk og administrativ selvbestemmelsesrett, for å lette omorganiseringer, f.eks. i sogneinndelingen, og igangsettelse av nye tiltak.

- Høyre mener at fellesskapet mellom kirke og folk idag er best tjent med at statskirkesystemet opprettholdes, men vil underkaste reformforslagene fra det kirkelige og offentlige utredningsarbeid nøye vurdering.
- Kirken bør gis større økonomisk handlefrihet innenfor gitte budsjettammer.
- Spørsmålet om statsstøtte til reising av kirkebygg utredes.
- Bispedømmerådene Fellesråd (Kirkerådet) må tilføres de nødvendige økonomiske ressurser.
- Kristelig sosialt og kulturelt arbeid må få nødvendig støtte.
- Skolens kristendomsundervisning må fornyes.
- Høyre går inn for at Staten dekker de faste lønnsutgiftene til sjømannsprester fullt ut.
- Andre kirkesamfunn og kristelige organisasjoner må få støtte til tiltak av skolemessig, sosial og lignende karakter.

Utdannelse og forskning

Lik adgang til utdanning er en forutsetning for å skape likeverdighet i samfunnet. En skolegang som svarer til den enkeltes evner og behov vil bidra til øket innflytelse over egen tilværelse. Også i arbeidslivet og i samfunnet forøvrig fordres det innsikt og selvstendighet av den enkelte arbeidstaker. Høyre ønsker derfor en fortsatt sterk utbygging av utdanningsmulighetene på alle plan og vil fortsatt hevde kravet til kvalitet i utdannelsen.

Det er et mål for Høyres utdanningspolitikk å utbygge utdanningsmulighetene slik at norsk ungdom ikke lengre blir en belastning på andre lands undervisningssystemer, men at det kan skje en gjensidig utveksling av utdanningsøkende ungdom.

Skolens kontaktflate overfor lokalsamfunnet, yrkes- og arbeidsliv må utvides.

Undervisningstilbudene for den samisktalende gruppe må utbygges.

Grunnskolen

- Førskoletilbudet søkes utbygget over hele landet og utdanningskapasiteten for førskolelærere utvides. Førskoletilbud for funksjonshemmede barn prioriteres.
- Skolealderen senkes gradvis til 6 år, samtidig som begynnerundervisningen legges om.

- Innenfor barneskolen bør man tilstrebe så små skoleenheter som økonomisk og praktisk mulig. Det langsiktige mål må være en reduksjon i antall elever pr. klasse.
- Mønsterplanen gjennomføres etappevis, i den takt de økonomiske ressurser tillater og det er pedagogisk forsvarlig. Det må snarest utarbeides en grundig oversikt over de økonomiske konsekvenser av Mønsterplanens forskjellige elementer, samtidig som departementet må arbeide videre for å sikre den best mulige utnyttelse av midlene.
- Høyre går inn for en sterkere desentralisering innen skolen og vil gi lokale skolemyndigheter og den enkelte skole større administrativ og pedagogisk frihet. Den enkelte skole må få større råderett i den praktiske utforming av undervisningen.
- Ansvar for valg av differensieringsopplegg bør ligge hos den enkelte skole eller skolestyret.
- Eksamen beholdes, men eksamensopplegget må forenkles og forbedres. Det innføres felles bedømmelse av alle elever ved avsluttet skolegang, slik at den enkelte elev ikke blir hindret i senere valg av skole eller yrke på grunn av differensieringsmåten i skolen eller ulik bedømmelse ved de forskjellige skoler.
- Yrkesveiledningen må styrkes og innpasses i undervisningen på ungdomsskoletrinnet.
- Det åpnes lettere adgang til å gå ut i arbeidslivet for en tid for senere å gjenoppta skolegangen. Alternative opplæringsstilbud utbygges, og dispensasjonsadgangen utvides.
- Høyre mener at overgang til 30-timers skoleuke vil føre til en kvalitetsmessig dårligere skole. Et system med 35 undervisningstimer à 40 minutter vil gi en gunstigere ordning.
- Samarbeidsutvalgenes innflytelse og myndighetsområde styrkes.
- Gjennom elevråd og samarbeidsutvalg må elevene få praktisk erfaring i demokratiske holdninger og arbeidsmåter.
- Høyre vil beskytte arbeidsroen i skolen og gripe aktivt inn mot politisk misbruk.
- Arbeidet med å integrere spesialundervisningen i den ordinære grunnskole føres videre.
- Reglene for statsstøtte til nye skolebygg må til enhver tid medvirke til den mest mulig økonomiske anvendelse av midlene. Under utformingen av nye skolebygg må man ta tilstrekkelig hensyn til de funksjonshemmedes problemer.

Videregående skoler

- De videregående skoler utbygges til et frivillig, desentralisert, åpent skoletilbud for alle som har avsluttet ni-årig skole.
- Høyre går inn for et differensiert videregående skoleverk som kan gi den enkelte elev undervisning mest mulig i overensstemmelse med interesser og forutsetninger. De videregående skoler må organiseres slik at det åpnes muligheter til valg mellom undervisningsfag og overgang fra en studieretning til en annen.
- Høyre vil legge særlig vekt på å styrke og utvide utdannelsesstilbudene i de yrkesutdannende lag.
- Utdannelsesstilbudene for funksjonshemmede utbygges, fortrinnsvis gjennom en integrering med de ordinære tilbud i den videregående skole.
- Høyre vil arbeide for et elastisk skolemønster med rom for varierte løsninger etter pedagogiske og regionale behov. Det må derfor fortsatt være mulig å bygge egne skoler for en enkelt studieretning (gymnas, yrkesskole eller kombinerte grunnskurs). Samtidig vil Høyre gå inn for felles skoleanlegg i områder hvor dette på grunn av svakt elevgrunnlag eller andre forhold representerer den beste løsning.
- Forsøksvirksomheten må ta sikte på en reell utprøving av alternative løsninger. Skolepolitiske prinsippavgjørelser må ikke treffes før forsøksresultatene er grundig vurdert, hva enten det gjelder

organisasjonsform, arbeidsmetoder eller faglig innhold.

- Høyre går imot forslag om 30-timers skoleuke som normalordning i den videregående skole, da dette vil medføre en kvalitetsmessig dårligere skole.
- Skoleutvalgenes innflytelse og myndighetsområde utvides.
- Elevenes medinnflytelse over sin egen arbeidssituasjon styrkes.

Andre skoler

- Privatskolenes og folkehøgskolenes rettigheter må sikres ved opprettholdelse av det lovbestemte støttesystem.

Læremidler

- Høyre går inn for å avvikle den nåværende form for offentlig godkjennelsesordning for skolebøker. Det må opprettes et bredt sammensatt forbrukerråd for lærebøker og andre læremidler. Hjelpemateriell må vurderes på linje med andre læremidler. Ved vurderingen av alle lærebøker og læremidler må det legges vekt på å unngå ensidig politisk og ideologisk påvirkning.
- Høyre går imot forslaget om et statlig læremiddelforlag.
- Støtten til nynorske lærebøker må økes.
- Samiske lærebøker må få øket støtte.
- Samarbeids- og skoleutvalg gis anledning til å uttale seg om lærebøker og hjelpemateriell.

Voksenopplæring

- Utbyggingen av voksenopplæringen intensiveres, med sikte på å gjennomføre prinsippet om at voksenopplæringen skal likestilles med opplæring i det ordinære skoleverk. En lov om voksenopplæring innføres.
- Utdannelsesinstitusjonene må opprette egne avdelinger for systematisk etterutdanning, samtidig som skoleverket og opplysningsorganisasjonene må kunne gi et omfattende og bredt tilbud av voksenopplæring.
- Adgang til etterutdanning må åpnes for nye grupper. Nye finansieringsmuligheter må etableres for dem som søker etterutdanning.
- Forholdene må legges tilrette slik at skolelokaler og utstyr kan tas i bruk til voksenopplæring, kultur- og ungdomsarbeid.
- Det må etableres en egen institusjon for undervisning gjennom radio og fjernsyn.
- Spørsmålet om opprettelse av et «åpent universitet» som kan kombinere fjernundervisning med samlinger på et lærested, og føre frem til kompetansegivende eksamener, utredes.

Lærerutdannelsen

- Lærerutdannelsen styrkes i lærerskoler og ved universiteter og høyskoler og utformes i overensstemmelse med den nye situasjon i grunnskolen og de videregående skoler, - en situasjon som vil stille nye krav til lærernes faglige og pedagogiske dyktighet.
- Yrkeslærerutdannelsen styrkes, og utdannelseskapasiteten økes.
- Det etableres en organisert etterutdanning for alle typer lærere.
- Lærerskolene utbygges til tre-årige pedagogiske høyskoler og det åpnes adgang til større valgfrihet og muligheter for spesialisering.
- Forholdet mellom lærerskolene og distriktshøyskolene avklares med sikte på etablering av et nærmest mulig samarbeid.

Universiteter og høyskoler

- Utbyggingen av de to nye universiteter i Tromsø og Trondheim må gå videre i forsvarlig tempo samtidig som universitetene i Oslo og Bergen fullføres etter godkjente planer.
- Det etableres nye distriktshøyskoler etter en samlet landsplan så raskt som økonomien tillater.
- Universitetet i Oslo avlastes gjennom utbygging av universitetene i Tromsø og Trondheim, etablering av universitetsfilialer i Østlandsområdet, etablering av distriktshøyskoler og ved å styrke kapasiteten ved andre institusjoner som gir utdanning etter gymnasnivå.
- Det må gis klare regler om den kompetanse studiet ved distriktshøyskolene skal gi, og lærerne ved distriktshøyskolene må sikres regelmessig kontakt med forskningsmiljøene.
- Det må åpnes adgang til å kombinere utdannelsesenheter fra distriktshøyskoler/ lærerskoler og universiteter og høyskoler.
- Mer av grunnfagsopplæringen føres ut av universitetene og organiseres gjennom et desentralisert mønster.
- Adgangsbegrensninger må bare benyttes når det er ubetinget nødvendig og da utformes slik at man unngår vilkårlige utslag når det gjelder opptaksmulighetene. Det utarbeides en langsiktig plan for gradvis avvikling av adgangsbegrensninger.
- Det settes opp en etappevis langtidsplan for kapasitetsutvidelser i medisin og odontologi.
- Det bør opprettes et permanent fellesorgan for universiteter og høyskoler.
- Studie- og yrkesveiledningen utbygges.
- Flere rekrutteringsstillinger er nødvendig for å sikre tilgangen på kvalifiserte lærere og forskere.
- Det etableres en organisert forskerutdanning frem til doktorgradsnivå.
- I samsvar med yrkes- og arbeidslivets organisasjoner må universiteter og høyskoler etablere systematisk etterutdanning. Adgang til slik utdanning må også gis til personer som har fått nødvendige forkunnskaper uten å ta tilsvarende eksamener.
- Studiefinansieringen må justeres i takt med leveomkostningsutviklingen.

Forskning.

- Forskningens organisasjonsform vurderes med sikte på et system som sikrer bedre koordinering og avveining mellom innsatsen på de forskjellige forskningsområder. Kontakten mellom forskningen og dens brukere må styrkes.
- Hovedkomitéen for norsk forskning utbygges til et sentralt forskningspolitisk organ med rådgivende funksjoner overfor Regjeringen og med ansvar for den løpende langtidsvurdering av den offentlige forskningsinnsats i Norge. Hovedkomitéen må ha særlig plikt til å følge den forskningsmessige og forskningspolitiske utvikling i utlandet.
- Den vitenskapelige bibliotekjeneste må utbygges.
- Høyre går inn for at Norge må engasjere seg sterkere i internasjonalt forskningssamarbeid.
- Et samisk institutt opprettes snarest i Kautokeino i nordisk regi.

Kulturoppgavene

Høyre setter som mål for kulturpolitikken at flest mulig skal kunne delta i kulturell virksomhet uten hensyn til den enkeltes bosted og økonomiske kår. Høyre anser kulturoppgavene som et viktig ledd i vår distrikts- og miljøpolitikk og som en forutsetning for et aktivt og meningsfylt liv.

- Det utarbeides en kulturell landsplan, for å styrke grunnlaget for lokalt kulturliv over hele landet.

På kommunalt og fylkeskommunalt plan opprettes det faste organer for kulturpolitiske oppgaver. Ansvarsfordelingen mellom stat, fylker og kommuner avklares i lovs form.

- De kulturelle institusjoner må få trygge og varige støtteordninger, som setter dem istand til å spille en mer aktiv rolle.
- Norsk Kulturfond tilføres større midler og avlastes for de permanente støtteordninger fondet har påtatt seg, slik at fondet i større grad blir istand til å satse på nye initiativ.
- Staten må akseptere utgifter til kunstnerisk utsmykning som en del av byggeomkostningene for nye statsbygg.
- Bibliotekene utvikles til kultursentra med aktivitetsrom og utlån av litteratur, billedkunst, plater og lydbånd, videobånd osv.
- Muséene, også på det lokale plan, må få bedre arbeidsvilkår og større muligheter til utadvendt virksomhet.
- Det opprettes en ambulerende riksinstitusjon for muséene, for å organisere vandreutstillinger og andre former for presentasjon av museenes samlinger.
- Fredningsloven må revideres med sikte på å gjøre loven til et aktivt virkemiddel i arbeidet for å bevare og vedlikeholde fredningsverdige miljøer og bygninger.
- Prøvedriften med høyere musikkundervisning utbygges snarest til en permanent musikkhøyskole.
- Rikskonsertenes virksomhet utvides.
- Innsamlings- og formidlingsarbeidet av norsk folkemusikk og -dans påskyndes.
- Det etableres et permanent nord-norsk symfoniorkester. Det opprettes en teaterskole i Bergen.
- Nasjonalgalleriets og Riksgalleriets virksomhet må koordineres og det må opprettes flere faste landsdelsgallerier.
- Våre kunstnere må gis bedre arbeidsforhold gjennom en utbygging av stipendie- og støtteordninger. Støtte til amatørvirksomhet utvides.
- Norge bør fortsatt engasjere seg aktivt i kulturelt samarbeid med andre land. Arbeidet for å gjøre norsk litteratur og kunst bedre kjent i utlandet må intensiveres.
- De mange utbyggingsoppgaver NRK står overfor må gjennomføres etter en fastlagt prioritering og tempoet ved utbyggingen må ikke være så høyt at det fører til uforholdsmessig forhøyelse av lisensavgiftene. Utbyggingsoppgavene må underkastes en samlet vurdering i forbindelse med en langtidsutredning av den økonomiske situasjon. Arbeidet for fullgode muligheter til å se fjernsyn og høre radio over hele landet må intensiveres. Ny kortbølgesender bygges. Distriktssendingene i Norsk Rikskringkasting styrkes vesentlig, både i radio og fjernsyn. Det opprettes et program II i radio. Spørsmålet om reklame i fjernsyn bør revurderes, hvis situasjonen i de øvrige nordiske land tilsier det.
- Arbeidet for å bevare og odle våre to norske skriftsprog må styrkes, uten forsøk på kunstig sammensmelting.
- Høyre ønsker en snarlig godkjennelse av de tradisjonelle former i riksmålet. Disse former må kunne brukes i skole og administrasjon, og innarbeides i rettskrivningen. Foreldres lovbestemte rett til å velge skolesprog for sine barn må opprettholdes.
- Reglene om sprogbruk i statstjenesten og reglene om normering av stedsnavn revideres.
- Nynorsk sprog må sikres gode utviklingsmuligheter.
- Høyre vil verne og gi spesiell støtte til samisk sprog og kultur. Samisk radio og fjernsynstjeneste utbygges.

Inntekter og priser

Større prisstabilitet er et viktig mål for den økonomiske politikk. Det offentlige har hovedansvaret for at prisutviklingen skal kunne ledes inn i et gunstigere spor, men en tilfredsstillende løsning av problemet krever innsats fra alle ledd i samfunnet. Omkostningsøkningen som har vært en av årsakene bak de senere års inflasjon her hjemme, skyldes delvis at stigningen i statens utgifter har vært raskere enn økningene i nasjonalproduktet, delvis de sterkt stigende skatter og avgifter og delvis lønnsoppgjør uten realøkonomisk dekning. Høyre vil gå inn for tiltak som kan bringe disse faktorer under bedre kontroll.

- Samarbeidet mellom myndighetene og arbeidslivets organisasjoner gjennom Kontaktutvalget og et teknisk beregningsutvalg som drøfter de økonomiske virkninger av lønnsoppgjøret må bygges videre ut med sikte på å nå frem til rammer for oppgjørene i samsvar med de realøkonomiske muligheter.
- Kontaktutvalgets myndighet må utvides.
- Den offentlige utgiftsvekst søkes dempet, særlig i perioder med høy aktivitet i samfunnet forøvrig.
- Prisloven revideres med sikte på å avgrense varigheten av prisreguleringstiltak. Erfaringer tyder på at prisstopp over lengre perioder ikke gir noen positiv nettovirkning på prisenivået, men at den derimot har vesentlige skadevirkninger.
- Flere økonomiske virkemidler, herunder rentepolitikken, tas aktivt i bruk slik at uønskede konjunkturutslag raskere og mer effektivt kan stoppes.
- Det er et mål for Norge å delta aktivt i det overnasjonale arbeid for å kontrollere den internasjonale prisstigning.
- Høyre vil både nasjonalt og internasjonalt gå inn for skjerpede regler mot monopol- og kartelldannelser, både på produksjons- og varehandelssiden, for å bevare konkurranseelementet for prisdempende faktor.

Offentlige budsjetter, skatter og avgifter

Behovet for store overføringer til det offentlige i vårt samfunn er allment erkjent. Det enkelte menneskes trivsel, livsvilkår og muligheter til å realisere sine evner er også i fremtiden avhengig av en sterk offentlig innsats innenfor bl.a. utdanning, sosialpolitikk, samferdsel, distriktsutbygging og miljøvern. Samtidig må det fremdeles være rom for vekst i privat forbruk. Selv om videre økning i forbruket ikke alltid vil være et gode i seg selv, må det bl.a. erkjennes at det fremdeles finnes store grupper også innen vårt eget land som har sterkt behov for høyere materiell standard. Den økonomiske politikk må derfor ta sikte på fortsatt økonomisk vekst, men med større varsomhet overfor natur og miljø.

De offentlige budsjetter har imidlertid steget så sterkt at de har medvirket til den inflasjon som ikke minst truer vår konkurranseevne. Stigningen i de offentlige utgifter har samtidig ført til en skattestigning som også truer veksten i nasjonaløkonomien. Man må derfor få en bedre balanse mellom offentlige utgifter og private inntekter. Skattepolitikken må stimulere til innsatsvilje og produktivitet, slik at nasjonalinntekten kan vokse nok til å gi rom for både de offentlige behov og vekst i den enkeltes private økonomi.

Det er nå en hovedoppgave å prioritere mellom de offentlige oppgaver slik at den offentlige innsats kan konsentreres og effektiviseres og veksten i det offentliges andel av nasjonalproduktet stanses.

- De mange og kompliserte overføringsordninger mellom staten og andre offentlige og private

instanser forenkles.

- Det er nødvendig med en gjennomgripende analyse av det offentlige administrative apparat med sikte på rasjonalisering og desentralisering, for å frita det for unødige byrder og bedre sette det i stand til å løse de store oppgaver det er pålagt.
- Den private sparing må stimuleres slik at en større del av det offentliges utbyggingsoppgaver kan finansieres over det ordinære kapitalmarked.

I skattepolitikken har myndighetene et viktig middel til å fremme de politiske målsettinger på ulike felter. I fremtiden vil den ikke minst bli et viktig instrument i arbeidet for et bedre miljø og en mer harmonisk utbygging av landet. Skattepolitikken er også et viktig instrument i kampen mot inflasjonen. Det må derfor innføres mer sparestimulerende regler som kan motvirke etterspørselspress. Til enhver tid må myndighetene påse at skjevheter og urimeligheter ikke består, og hindre at nye oppstår. Spesielt må vi påse at det ikke oppstår mulige særfordeler for enkelte grupper på bekostning av andre, og vi må sikre en mer rettferdig beskatning både av familier og enslige. Høyres skattepolitikk må fortsatt ha både et sosialt og dynamisk hovedsiktemål. Den skal stimulere til ny innsats samtidig som den virker utjevnende.

- Arbeidet med å omlegge statsbeskatningen i retning av skatt på forbruk må videreføres.
- Det må skje en generell reduksjon av den direkte statsskatt.
- Progresjonsgrensene må forhøyes snarest, slik at de lavere og midlere inntekter slipper statsskatt.
- Satser og grenser i bestemmelsene om inntekts- og formuesskatt må sikres jevnlig regulering, slik at realverdien av fradragene minst blir holdt fast.
- Lønnsskatt gjennomføres for de lønsmottagere som ønsker det. Derved avlastes kontrollapparatet, slik at det kan føres skjerpet kontroll for å motvirke skatteunndragelser hos alle typer skatteyttere.
- Enslige forsørgere må ha krav på fradrag i den skattbare inntekt for legitimerede utgifter til pass og stell av barn. Det samme må gjelde når en av foreldrene er langvarig syk. Grensen for slikt fradrag når begge foreldre er utarbeidende må heves vesentlig.
- Avskrivningsreglene for bedrifter må justeres slik at de styrker bedriftenes konkurranseevne.
- Dobbeltbeskatning av aksjeselskaper og aksjonærer må unngås.
- Det gjeninnføres lik beskatning ved salg av tomtegrunn, enten salget skjer til det offentlige eller til private.
- Adgangen til skattefrie fondsavsetninger gjøres mer attraktiv.
- Det utarbeides en plan for avvikling av investeringsavgiften.
- Den skattefrie sparing utbygges så den blir mer tiltrekkende, samtidig som de maksimale fradragsbeløp for skattesparing og livsforsikringspoliser heves til 4 000 kroner og 2 000 kroner.
- Det opprettes en ordning med indeksregulerte sparekontrakter.
- Den någjeldende ligningslov revideres, og det innføres en felles skattelov for hele landet.